

วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย

895.9113
ว243
ว.2

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

ศิววิบุลยภิตตี

๑ กลบทดังนี้ ชอบกบแต่แต่่อยหอย

๑ ยกหัตถ์นอมยอมหัตถ์นงชนตงเคียร นำใจตริกนิก
จิตตรตรงต่างทองเทียน แจ่มจำนองจองจำเนียรบังคมคัก
ยุคดบังยังคู้บาทพระศาสดา เป็นเทวินทรบั้นเทวาโลกาธรรมพ์
เคารพธรรมค้ำพทีโมลือธรรม์ ด้องดวงใจใสตั้งจันทรแจ่ม
อมพร พร้อมเสนาะเพราะสนิทจบัจิตกรแจ้ว ล้วนน่าเกิดเลิด
เนื้อแก้วคำสั่งสอน รานวาระระวาคินสนวังวอน หมูนิกาย
หมายน้อมกรอ่อนอกิวัณท์ หนึ่งเคารพนบคุณรัตนน้อม
หัตถ์ดงษ์ แจ้งซึ่งอรรถจัตซึ่งองค์มंगคดธรรมพ์ บอกลให้แจ้ง
แบ่งให้จริงทุกสิ่งอัน รู้ในทางวางในธรรมอันนอกใจ
ไหว้อาจารย์วานเอาจิตกรคิดคำสอน เล็ดกลอนเกล้า
เล่าครูกลอนสอนใจใส คุณวิชาคำวิเชียรเพชรเจียรใน
มีสิ่งดีมีเสียได้บอกลให้เรียน เจริญคำจำรู้คุณบุญทำวสอง

แรกประทับรับประคองปกป้องเคียร พระคุณล้ำพำติดเลิศ
 เขตฐเจียร แน่จาร์กนิกจะเวียนจำเนียรคุณ แน่กว่าฟ้า
 หนากว่าฝั่งจะตงเทียบ แม้นจักปรายหมายจักเปรียบคิงชรชุน
 เชื่อมพระเมรุเอนพระเมรุมาศปุน จาร์กคำจำเวิญคุณชนก
 นาน แม้นประสูติพมิเปี่ยมพบจบโลกย์เหลือ ต่างหมึกแจ่ม
 เต็มหมายเจือจาร์กดาว นำเต็มห้อง นองเต็มห้อง ล่วง
 โลกย์นาน ดายจาร์กฤกษ์ระวานลานจะร้อน อันนามคุณ
 อุนนานคิดบั้งเคียร เหลือจะร้ายหลายจะเวียนเพียรอักษร
 คุณญาตีด่วนควรยั้งลำพันอัมพร ช่วยเกอ์กู่ชุกายกร
 ช้อนกายา ไม่นึกร้างหมางในรักพักพุ่มหลาน แต่่น้อยนิต
 ดิดหนุ่มนานเติบโตหน้าหา นบคุณจอมน้อมคุณเจ้ายุทธยา
 เป็นจอมหลักบั๊กขุนหล้าไสกากร ปานโมลินปั้นเมือง
 เลิศประเสริฐสุทธิ เพียงเทพวงษ์พงษ์เทวิศมทศร ยอดเนออย่าง
 อย่างหน่ออังกูรังพุทธรังกร ได้เกียรติชูตู่เกอ์ช้อนโอวาทา
 สว่างบารมีสับรมรรตรดัตถ์นับถือ ในตรีรัตนไตรยหรือทรง
 อุดำห์ ตงความเพิ่มเติมความเพียรเป็นพุทธา มุ่งจักเพื่อเมือ

จักพาพวกเวไนย เข้าสู่ห้องของสุโขให้ได้ภาพ ขุดนิเวศ
 ขาดนิเวศมรณวิไลย จึงช่วยบ้องจ้องขุมปิตุศรไทย
 จักบัญญัติจาเป็นใหญ่ในทางกลอน เลื่องทงชื่อลือทวเขตจง
 เลิศหมาย เหมือนพงษ์ปราชญ์มาตริภายเปรียบไกรสร
 ใจประสิทธิ์จิตรประสงค์งานกลอน จึงถาวรถึงวันห้าพันปี
 ข้าชื่อเซ่งเขียนชื่อชองจอนนามหมาย ถ้าไว้ชื่อลือว่าชายไว้
 คักศักดิ์ พระบัณฑิตภูถนบันเทิงพระไทยทวี ตั้งยศแสงแต่ง
 ยศศรีหลวงปรีชา พินิจตภูวนารถได้ให้ศักดิ์แสง ตามทำนอง
 ต้องตำแหน่งเป็นโหราหา แจงชื่ออรรถจักร์องค์ชาติกมา
 ยกคาถายังคาถาชักบาฬี ฯ

๒ ชื่อคุณบท

๑ เดชกษัตริย์มด ต้นข้าแปล แก่คำภีร์ ที่ชาฎก, ยก
 จากอรรถ จักบัญญัติ ชาติโพธิสัตว์ คัดประจง, ลงเปน
 กลอนก่อนจากอรรถ จักเปนไทย ไล่ด้วยบท, จดลิลิต

คิดเป็นฉันท์ ผันเป็นโคลง โยงเป็นกาพย์, อาบคุณบท
 หม่อมบัวสุ่ม ชุมนุมกลอน ซ่อนบาฬี, มีคำไทย ใต้ประกอบ
 สอบตำรา หาคำภีร์, อสดีธิดาตุ ราชฤษ เบิกพยากรณ์
 ผ่อนเข้าหมด, จดหมายล ชนหญิงชาย หมายถึงแบบ,
 แอบอ้างอรรถ, จดเข้าสัน จินตามณี มีเสร็จสุด สมุดเล่มหนึ่ง,
 ถึงเล่มสอง ต้องเล่มสาม ตามเล่มสี่ มีเล่มห้า, ข้าประสงค์
 จงสำเร็จ เสร็จเป็นพระ ละกิเลส, เฉกประหาน ผลาญราคิน
 สันโทสัง ทั้งโมหัตถ์, บันกองบาป พราบโลภะ ละทฐะ
 วิกิจจนะ, จิตรประเจิด เปิดห้องแก้ว แผ่นนิพพาน ญาณ
 สัพพัญญู, บัญญาธิกะ ชนะแก่मार การปรารถนา ข้าจง
 ประสิทธิ์, คิดจงประสาท มาตรจงสำเร็จ เสร็จแก่โพธิญาณ
 ในชาติอวสาน ตั้งจิตรคิดมี ฯ

๓ กลบทดังนี้ ชื่อมธุรสวาที

๐ อตีเตแต่นานนิทานหลัง มีนักรังหนึ่งกว้าง
 ลำอาจศรี ชื่อจัมบากหลากเลิศประเสริฐดี เจ้าธานียศศักดิ์

มหิศรา ตำรงภพลบลีประเสริฐโลภย์ เป็นจอมใจกุดจักร
 อรรคมหา อานภาพปราบเปรี๊ญกระเดื่องปรา กฏเดชาเป็น
 เกษนิเวศน์เวียง ย่อมไพบูลย์ภันตวิสต์สมบัตเริม เอ็มจัก
 เทียมตรีเนตรฤาเดชเลื่องพิภพกระเดื่องเลื่องด้นสนั่นเพียง
 จักเอนเอียงองค์กั้วทวัจักรวาท มีเอกราชอย่างองค์ในวงษ์
 สวรรค์ ตั้งดวงจันทร์แจ่มโฉมโพยมสมาน พระภักตร์
 เทียบเปรียบพรหมอันขมฉาน พระศอกปานเหมหงษ์บรรจงจร
 พระเนตรนางอย่างนิลมฤคินสมาน ชนงปานงามอดูนคร
 จะพิศโอษฐ์อุ้มตุอรชร พระนามกรชื่อนางศิริมดี ได้เป็นเอก
 เสกองค์ดำรงศักดิ์ ยอดยิ่งรักเป็นราชมเหสี เสน่ห์ขลุ่ยสุดเดช
 ตั้งเนตรมณี เป็นเอกศรีตนมพนมหม่นทกพัน ให้เป็นจอมหม่อม
 นางในปรางค์ศรี พระจักรีถนอมยิ่งตั้งมิ่งขวัญ เธอครอบครอง
 ศฤงคามานานครัน พระทวงธรรมไม่มีบุตรธิดา ในครั้งนั้น
 บันดาเดนามาตย์ ดันนิบาตมั่วสุมประชุมหน้า พร้อมทั้ง
 พราหมณ์วามเพศแลเวศยา ชวนกันมาแทบสถานทวารวัง
 บังคมองค์ทรงเดชน้อมเกษเคียว จำงเนียนกราบทูลโดยมูด

หลัง ว่าเทวะพระองค์ผู้ทรงวงษ์ สมมุติตั้งเทพบุตรวิสุทธวิงษ์
 อันเป็นบักนักเรณิเวคนรัราช ข้าพระบาทกลัวจะสูญสูญลง
 เพราะไม่มีผู้จะกัวงษ์ เมื่อพระองค์สังขารชรากาย ไม่มีเนื้อ
 เชื้อวงษ์ดำรงศักดิ์ อาณาจักรสืบสกุลประยูรสาย ขอพระองค์
 จงตรีก้านักกาย จงเบี่ยงบ้ายหาบุตรสมมติวงษ์ สมเด็จพระองค์
 ทรงฤทธิมหิศร นรินทรแจ่งจิตระคิดประสงค์ จึงตรัสว่า
 สาธุตั้งจง จิตรท่านปลงเจตนาจะหานาย อย่าเศร้าโศก
 โศกาจงพากัน ไปบ้านนั้นเทิงเถิดให้เิดินชาย ไม่ควรจะทกซ์
 ชุกชำระกำกาย จงสบายดูหาให้ถาวร ครั้นสงเสด็จ
 เสด็จย่างรณปรวรงค์ศรี จอมโมลีให้หาสุดาสมร หมั้นหกพัน
 ขวัญตาพางอน ต่างต่างจรมารพร้อมจอมนรา

๕ กลบทตั้งนี้ ชื่อสิงหสวาท

บังคับให้ใช้คำบาฬีสิงห์ลกับคำไทย

๑ มีโองการว่าดูพญานาฏ ตุมเห ท่านจงปรารถนาหา
 ปุตเต ซึ่งพระราชากุมารา รัชชิตา จักได้ครองสนองวงษ์

ยาอิตถิ หญิงโตแม่นไสสุด ได้ซึ่งบุตรชายหมายประสงค์
 สาอิตถิ หญิงนั้นเป็นมันคง ให้เลือนองค์เคียงเป็นมิ่งวัง
 อิตถิโย หญิงหมื่นหกพันสมร ได้ฟังราชสุนทรน้าจิตรหวัง
 อภิวาเทตวา น้อมอุตมั่ง ต่างต่างตั้งดวงจิตรอุทิศใจ กัตวา
 บ้างกระทำซึ่งบวงสรวง แก่เทพท้าวทั้งปวงอันเป็นใหญ่ ปุชชิตี
 บูชาต้นพระไทร ที่เทพไทสิงสถิตย์มีฤทธิ์แรง กัตวา
 บ้างกระทำพลีสาร แก่เทพไทโคजारทุกหนแห่ง กาจ บางหญิง
 ก็จัดแจง ให้ตบแต่งบูชาพระอาทิตย์ จันทานันน์ บ้างปราถนา
 เชิญบูชาพระจันทร์อันศักดิ์สิทธิ์ บัดเถนตี ต่างต่างตั้งอุทิศ
 บรรจงจิตรปราถนาหาลูกชาย นลภิสุ หญิงหมื่นหกพันเศษ
 ไม่สมเจตตังจิตรที่คิดหมาย ราชชา สมเด็จพระจอมนารายณ์ จึง
 เหยงกรายเข้าห้องประคองนุชอาหจึงมีโองการสนอง
 แก่นารินละของอันผ่องผุด ว่า ภัทเท ตูกรสมรนุช ผู้มีภักตร์
 ล้ำอุตม์สุดไพบูลย์ ว่า ตวี ต้วน้องละของโคม งามประโลม
 เทียบธิดาจิตรราสุร บัดเถกิ เจ้าเอียงงอนุกูล ช่วยเพิ่มบุญ
 ปราถนาจงหาบุตร เทวี ส่วนว่าสุตาสมร ยอดมเหสีสุนทร

อันบริสุทธิ วัตวา ตอบองค์พระทรงพุทฺธิ ผู้เป็นมิ่งมงคล
 สมมุติวงศ์ ว่าวีร ข้าแต่พระทูลเคียร ผู้มีเพียรในภพ
 ครอบประสงคฺ เทวสมมุติว่าเทพวงษ์ ข้าพระองค์จงรักพระจักรวา
 ลากู ตั้งนงนยนิคคิต ขอกุศลผลจิตรเหมือนปราวณา
 บุนทิวเส ภอเวลาพระสุริยาแสงทองส่องอุไทย สมาทยิ
 ยอดมิ่งสมาน สมาทานคิลแปดกัณโงไส อัดตโนสลิ เจ้าตั้งใจ
 รักษาในคิลองค์พระทรงญาณ สัจจกิริยอภาสิ นางตำริ
 ตั้งสัจจอิฐฐาน ว่า อหิ อันว่าข้าผู้ชาญ เริงชำนานูในผล
 กคคทรวง สเจชขันทสิลาณิแลคิลสตัยาไม่ขาดผง ภเว
 ยิงพมตมณคง ตั้งจ้านงควงจิตรที่คิตมา ลเกยย์ ให้ได้ตั้ง
 หมายปอง เหมือนดวงจิตรที่ตองประสงคฺหา ปุตุต
 ชิงพระราชาบุตรา อันเลือนลวงลอยฟ้าลงมาดินฯ

๕ กลบทดังนี้ ชื่อสบังคับ

๐ ในครั้งนั้นเวไชยันตักทวนกัหวาด สท้านอาสน์
 เทวฤทธิสถิตยสถิน ปาวิกะชาติฉาดฉัตรระบัตระมิน
 พิภพอินทรวงคังคังกระทงกระเทือน เสียงโครมโครมครืนครืน

สนั่นสนัด ดั่งทิพรตน์อมรินทร์จะหมิ่นจะเหมือน จะพราว
 แยกแตกพลัดกระจัดกระเจี้ยน ดั่งดาวเดือนลอยลัดจะจัด
 จะจาย ทั้งบัณฑุกัมพลอมรัราชก็หวาดก็ไหว คลุ้มเป็นไฟ
 ร้อนแรงไม่แห้งไม่หาย เดชะศีลสุดสวาทไม่คลาศไม่คลาย
 ช่อมุขอายอนละเวงกระเครงกระโครม ท้าวอมเรศอิศราช
 ให้อวดให้หวัง พระวงพะวงใจนึกไม่ทีกไม่โหม ว่าบุญใคร
 ไฉนกล้าจะราจะโรม จะถาจะโถมทิพรตน์ให้จัดให้จาย
 เรอจึงส่องห้องเนตรวิเศษวิไลย เดีงแลไปในภพสยบสยาย
 เห็นหน่อเนอเชอนางกระจ่างกระจาย แจ้งอุบายว่านาฏจะ
 มาตรจะเมียน จะปรารถนาหาบุตรที่สุทธีที่ใส ให้เหมือนใจ
 ดั่งจิตตฤทัยเสถียร จำเราจักช่วยอวยองค์ให้จงให้เจียร
 ให้มั่นให้เมียนเหมือนคิดดั่งจิตดั่งใจ ท้าวหัดจักษ์ มัชฌวาน
 ประสานประสงค์ จำนงปลงทิพเนตรวิเศษวิไลย ก็เห็นองค์
 โภธัสต์จ่าจัดจ่าใจ จากทิพในชั้นต่ำจะจ่าจะจร ไปบังเกิด
 ชั้นบนจักวนจักเวียน จำเราจักเพียรไปหวังจะส่งจะสอน
 สมเด็จท้าวเจ้าทวิปกับบริวารอื่น เสด็จจรไปหาไม่ช้าไม่แฉ

ครั้นถึงองค์เทวฤทธิสถิตย์เสถียร บรรจงเจียนแจ่มจัดกระสวย
 กระแส ว่าพ่อผู้กู้สัตววงดัดจงแล จงผันแปรชาติทุกข์เว
 บุกเว้งบน บัดนี้^๕ควรจวนจะแดงแดงสว่างสดิ ลงไปตรัสใน
 โลกย์ดับโคกดับคัลย์ จักได้เพิ่มบารมีทุกวี่ทุกวัน จงจรวัด
 เกิดพ้ออয়ারออยารา พระโพธิสัตว์ตรัสแจ่มไม่แข่งไม่ชน
 อภิวันท์เทวรินทร์มหินทร์มหา ก็รับคำอมเวทสังเกตสังกา
 กำหนดอายุทิพย์จะวิบจะว่อน ก็จุติจากพิภพสงบสงัด
 จิตรประวัติกำเนิดประสาทประสอน เหาปฏิสนธิจิตร
 พระวิฑพะวอน พระนางนอนหลับสนิทเจาะจิตรเจาะจง
 มีสุมินกินจิตรนิมิตร์นิเมียน สถิตย์เสถียรจอตจิตรประสิทธิ์
 ประสงค์ ในฝันว่าตาบสยงยคยงยง จ้านงจงเจาะจรพระม
 พระเมียน จากอากาศคลาดเคลื่อนจะเลื่อนจะลัด ดูแจ่มจัด
 งามพินิจสถิตย์เสถียร มาจากเขาวินิบดูบรรพพะวันพะเวียน
 ประจงเจียรถ้อมนิมะนิมะนา มาถึงนางวางลงเป็นสงเป็นศรี
 พระเทวีแจ่มจัดรับหัตถ์รับหา ประคองจ้บรับมณีแล้ววิแล้วลา
 แสงรัตนาชวงโชติกระโตดกระเด็น ผวาตื่นพันฟุ้งจะรุ่งจรัส

แสงจัดจับหน้าแลหาแลเห็น พระทินกรอ่อนเหลือองกระเดื่อง
 กระเด็น แลไปเป็นเปล่งปลั่งมั่งมั่งลง พระนางเสด็จชำระ
 แล้สระแล้ดวง รำอาวองค้งามพินิจสนิทสนอง ออบศุคนธ์
 ปรมปรุงข้างรุ่งข้างรอง ดเคี่ยมลของเครื่องประดับประยับ
 ประโยม เจ้าทรงเครื่องเรื่องมาศตุมตุมุด ล่ามนุษย์แจ่มจิม
 งามนิมงามโฉม พวกสาวสาวตามพร้อมประนอมประโนม
 เสงี่ยมโฉมงามเคิดข้างเพริชข้างพราย พระนางอย่างจันท์
 แจ่มแซมมณฑลาค ตูวิลาสลอยเคิดงามเคิดงามฉาย พวกข้า
 สาวดาวเปรียบข้างเรียบข้างราย เสงี่ยมกายตามนาฏระวาด
 ระวาง ฯ

๖ กลบทดิ่งนี้ ชื่ออตุรงค์นาค

๑ จักกริตจักกรายจักย้ายยักย่อง ไม่เมินไม่มอง
 ไม่หมองไม่หมาง งามเนองามนึ่งงามยมงานย่าง ตูควตุคาง
 ตูปรางตูปรุง ดั่งดาวดงเดอนดงจะเคิดนดงจะลอย พิศแซม
 พิศช้อยพิศสร้อยพิศสูง ข้างปลอดข้างเปลืองข้างเรืองข้างรุ่ง

ทรงแดงทรงดั่งทรงวุ้งทรงแหว แสงเขียวแสงเหลืองแสงเรือง
 แสงรอง เป็นชั้นเป็นช่องเป็นถ้องเป็นแถว ลายแดงลายดำ
 ลายอำลายแฉ่ว ดอกวาวดอกแหวดดอกแก้วดอกพิกุล ก้านแย่ง
 ก้านย้อยก้านลอยก้านพ้อ สีอำสีอ้อมสีหม่น ดวงกระจัด
 ดวงกระจ่างดวงจะร้างดวงจะวัน รูปเหมรูปหุ่นรูปสกุณ
 รูปสักกินทร์ฯ

๑) กลบทดงนี้ ชื่อธงนำรว

๑) นับนับตั้งแต่นนแม่ขวัญเมือง ผ่องผ่องผิวผุดเหลือง
 วุ้งเรืองสุด ส่องส่องแสงรังษณดาอ้อม ลาลาเลคมนุษย์เจ้า
 ทรงครรรภ์ ตุดตุดวงแก้วแหวววิเชียร แหววแหวววาวเสถียร
 เนิตฉัน แจ้งแจ้งใจว่าองค์เจ้าทรงครรรภ์ ชื่นชื่นดังชมชนพิ-
 มาณพรหม แสนแสนสุดที่แสนเกษมศข เริงเริงบันเทิงทุกนิยม
 สม รุวีแจ้งจ้งเจ้าเข้าบังคม กราบกราบทูลบรมอิศรา ท้าว-
 ท้าวพั่งนางน้องเจ้าพร้อมทูล แจ้งแจ้งจิตรจำรญาใจทรษา

ซ้องซ้องเสียงท้าวรังสาธุกา ก้องก้องดังให้หาสุตาใน นาง-
นางหน้าแต่ล้วนนวลดออง เข้มเข้มนมผิวดุตตวิไสย ว่าว่า
ให้ดูแด่แม่ดวงใจ ไฉ่ม่แจ่มดวงพระไทยสำราญบาน ฯ

๙ กลบทดั่งนี้ ขอรกร้อย

๑ ยังมีเมืองเมืองใหญ่หนึ่งไพบลีย์ พร้อมสกุลตฤกล
วงษ์ทั้งพงษา อินฺจอมท้าวท้าวไทนามใจกล้า เธอเตรียม
การการมหาโยธาทศ เทียวปราบหมู่หมุ่มหาพระราชราชฎ์ ใจ
ฉกาจฉกาจกล้าเกินกำหนด อินฺนามท้าวท้าวก็ไม่ได้ปรากฏ
โดยจะจตจตนามตามนคร พระบาทพิบาทพิลย์ไม่กลับกล่าว
วันหนึ่งท้าวท้าวเธอแดนสโมสร หมู่อำมาตย์มาตยาเสนากร
ต่างต่างอ่อนอ่อนขลือภิกวันท์ แล้วกราบทูลทูลว่าข้าพระบาท
ขอทูลราชราชขนิทรินทรตั้งอินทรสรรพ มีเมืองหนึ่งหนึ่งเล็ก
ประเสริฐครวัน ดั่งเมืองสวรรคตสวรรคตเทียบมาเปรียบปาน
แดนสนนุกสนนุกลาดั่งอำมเรศ สุตวิเศษวิเศษสุดมนุษย์สถาน

เจ้าเมืองครองครองธรรมจิตรชำนาญ ตรองแต่การการผล
 กุศลทรง วิชาศีลศีลจัดเป็นหัตถ์วิชา ย่อมแก้ตัวกล้าจิตร
 คิดประสงค์ ในไตรรัตนรัตนนิมิต্তวงษ์ จำนงจงจิตรเป็น
 นิภาค ถึงพระกายกายจะเกิดกฤตกิจ แม้นชีวิตชีวิตจะถึงซึ่ง
 สังขารไม่สละสละศีลสังวรญาณ จิตรสมานสมานมั่นในขันตี
 ไม่ฆ่าสัตว์สัตว์เล็กชั้นเล็กตื้น พระไทยเห็นเห็นผลกุศลศรี
 พระยาพาลพาลว่าดูราฟ้ ตอบว่าที่ทมิฬหาเดนาทูล ว่าทำไฉน
 ไฉนจะได้เหมือนหมายปอง เรานต้องต้อมใจมใหญ่ ใตนา
 มาตย์มาทจิตขลุทูล โดยตามมูลมูลคดีมีมา เมืองจัมบาก
 บากจิตรจะคิดรบ คงจะสบสบสมอารมณ์หา เปรียบดังผิงผิง
 รวงที่รวงรา ร้างร้างพาพากันเที่ยวสัญจร ไม่มีแม่แม่ผิงจะ
 หึงหวง พระองค์ดวงดวงยกพยุทนต์ เห็นจะสมสมจิตร
 เหมือนคิดจร เข็ญรึบร้อนร้อนเร่งจตุรงค์ พระยาพาลพาล
 ราชณาจาก้อง สดับพร้อมพร้อมความตามประสงค์ พระไทย
 รื่นรื่นเริงบันเทิงทนาง ให้จัดองค์องค์หมาโยฮาทัฟ ๆ

๑๖ กลบทตั้งนี้ ชื่อตะเข็บไตบอน

กำหนดอักษรลหุหน้าครุคั่นกันดังนี้

๑) สดะสดตระทตระทวยระหวยระหาย จะย่างจะ

กรายจะยีนจะหยดก้สุดจะหมาง จะแฉจะเหลยวก็เปลยวก็
 มีดกจตคจาง จะแฉจะววงก้หวาดก้หวนให้พริ้นให้พริ้ง เห็น
 เสือเห็นสิงห์กะทิงกะแทะอิแกะอิแก้ง ก็ไปงก้เบ่งระเห็ดระหัน
 ช่างชันช่างชิง พยัคฆ์ทยานกรานกรองก้กองก้อง ตะดาน
 ตะดิงกรุงก้เริงก้เจิงก้จร ละครมาดละมั่งพะว้งพะวงกะงมุดัง
 ระไวะระวังระเห็ดระหันจะผันจะผ่อน อีลุ่มละเดียงอ้อเอียงอ้อแอ้น
 จะแน่นจะนอน จะจากจะจรจะจิกจะจับระงับระงัง จะบิน
 จะร่าจะราจะร่อนจะผ่อนจะโผน จะไต่จะโจนจะร่าจะร้องจะ
 ก้องจะดัง จะชันจะทำจะราจะรบจะหลบจะบัง ระไวะระวัง
 ก้ดงจะสดรวญให้ชวนให้ชม กะต่ายกะแตกะตุ่นกะตั่วกะตั่ง
 กะตัง ก้ไว้วักก้ไหววก้หวนช่างชันช่างสม พระหน่อพระน้อง
 ก้มองก้เมียงก้เลียงก้ชม ภิเวิงภิรมย์ระวาระวิกกะอิกกะอรน
 ชมพฤษ์ชมไพรัตน์ไทรมะชางมะปรางมะหาด มะตูมมะตาด

มะเฟื่องมะไฟลำไยระหวน ะย่ำระย้อยกิ่งช้อยกะเข้าทั้งเง่า
 ึ่งพรวน ทุเรียนรดรวนพระชวนพระชมภิมย์พิไร มังคุด
 พวาพุดทราพุดช้อนสะท้อนสลับ ช่าง ช้อน ช่างขับ มะขวิด
 มะขवादสวาดไสว สละสล่างระทางระกำพระเจ้าจะไป จะริ
 จะไรจะย้ายจะยัดระมัดระเมียน พระเหน้อยทิวหอบระบอบ
 ระบบระทมระทวย ให้เงืองให้งวยระเท่าระท้อพระคออพระ-
 เดียว พระนางกัแนบกัแอบก้องก้วงกัเวียน กัจกัเจียนจะ
 เทียนจะราก็จะจกจจะจจจ

๑๐ กลบทด่งนี้ ชื่อดุริยางคจำเรียง

๑ ห้วนห้วนจิตระคิดคิดไปใจใจหวด อ่อนอ่อนท้อร
 รอรวนนวลสมร ท้าวท้าวแนบแอบแอบน้องย่องย่องจ
 เหน้อยเหน้อยนอนนอนนอนไม้ได้ได้ไทร เดียงเดียงนกกกก
 คัคคชัน จักจกระจกนกลนกลนเดียงเกลี้ยงเกลี้ยงไส แจ้วแจ้ว
 จั้วจั้วร้องก้องก้องไพเราะไรไสไสเดียงเกลี้ยงเกลี้ยงกลม
 หรรหรรกรังกรังราราร่าหวด ครันครันครวณวนวนใจ

ใตใตสม ย่ำย่ำค้ำย่ำย่ำยามทรามทรามชม บรรบรทรม่วม
 วมไม้ไถ้ไถ้ไถ้ไถ้ค้ เขาเอาที่อนชอนชอนชวางต่างเขนย ไม้
 ไม้เคยเคยเคยเคยเนตรเนตรมวง เขาเอาใบไทรไทรอย่างวาง
 วางลง รองรององค์ตั้งสงสารกานกานดาฯ

๑๑ กลบทดั่งนี้ ชื่อว่าพินหลัก

๑ อันเรื่องท้าวดาบศสวางพรตทรง ทรงจำนน้อม
 กร่อนเคียรศรี ศรีโรราบกราบไหว้เปลวอรรคคีมี มียินดี
 นึกหมายชายจิวร จิวรแห่งพระบั้เจกพุทธองค์ องค์ท้าว
 ทรงจิตระจำคำสั่งสอน สอนดวงจิตวิฐิแต่ก่อน ก่อนสั่งสอน
 ฤษีย่อมมีมา มาจักกลับจับกล่าวเรื่องราวหลัง หลังที่ยัง
 หยุดไ้ไม่กล่าวหา หาเรื่องท้าวเจ้าเมืองเมืองที่มา มารอรา
 ตั้งค้ายจะรายรบ รบจะเร่งรีบรัดจตุรพล พลสดรู้วาท้าว
 เจ้าเมืองหลบ หลบหลีกหนีพระยาพาดผ่านพิภพ ภพสงบนชน
 ราชปราสาทรัตน รัตนเร่งจตุรงค์ให้รีบตาม ตามหน่อนาม

ทวิวงษ์พงษ์พระษัตริย์ สัจจังแจ้งว่าท้าวเมืองตัด ตัดทาง
 ลัดลอดเดิรเข้าเนินป่า ป่าใหญ่สุดจะคิดจะติดตาม ตามทรง
 นามกัมันุชสุดจะหา หาอำมาตย์ราชินิกุลขุนนางมา มาบัญญัติ
 ขาเสนากร้องให้ร้องบ่าว บ่าวร้องว่าแม่นใครผู้ใดหาญ หาญ
 ในการแจ้งจัตระหัดข่าว ข่าวไกลไกลไต่ถามตามเรื่องราว
 ราวข่าวคราวให้แจ้งตำแหน่งทิศ ทิศโดยลหนดแห่งตำแหน่ง
 ไหน ไหนที่ไปจงแจ้งที่แห่งสถิตย์ สถิตย์อยู่รุ่งราวัญชีวิต
 ชีวิตคิดตัดเคียวให้เพียรตาม ตามได้เคียวรศกิติเรากิดหวัง
 หวังจะตงแต่งชื่อให้ภรรยา ชื่อตวงลัวชื่อระบือนาม นาม
 จักงามให้ทรัพย์อีกนับพัน ๆ

๑๒ บังคับให้ใช้แต่กกากน

๑ เจ้าพรานเห็นอัสมีใจหาญ ที่รำคาญแต่ก่อน
 ถอนใจใหญ่ แสนตำราญบานขึ้นรินในใจ ก็เข้าไปกินหา
 ผลามิ อยู่มาได้ไม่ช้าก็ลาจร พระภุชชขันต่าบลศรี ให้พราน

ไปขึ้นเกล้าเจ้าธานี มีวาทิตูผู้ชำนาญ ชำนาญไพร่ใจกล้า
 ท่านอย่าเล่า ว่าข้าเจ้าอยู่บ้านหาสถาน เจ้าพรานอ่อน
 เคียงลาสาธุการ ว่าภูบาลมีคุณการุญใน ข้าผู้พรานชาญเช่น
 กระเวนป่า มีปัญญาวิจารณ์เป็นการใหญ่ พระคุณล้นพัน
 ทีจะพิไร มิเล่าใครให้รู้พระภุชร์ ส่วนพรานป่าดาเจ้าเข้า
 มาบ้าน แสนสำราญภิญโญสโมสร ใจสำคัญสัญญา
 ป่าไม้จระ จำไพร่สอนจากป่ามาห้าวัน

๑๓ ข้อตรีพิศพรรณ

กำหนดอักษรซ้ำกันไว้ละสามอักษร หากจำเพาะที่ไม่ดังนี้

๑ นางศรียอดศรีศรีระมะดี อันชุลยกชุลชุลสอด
 ชนเหนือเคียวอ่อนเคียวน้อมเคียวทอด พระกายกอดบาทว่า
 ว่าว่าพรรณ ว่าไอ้พระพระองค์พระทรงเกล้า ผู้เป็นเจ้า
 จอมเจ้าเจ้ามิ่งสวรรค จักละน้องน้องจักนงเทวดวัน
 จักควรวญควันโคกโคกแสนโคกทรง ชีวิตน้องนับนับจะนับวัน

จักอาลัยบุญบุญจักบุญผอง ในไพร่วันวันเวควนาตง พระองค์
 จงโปรดโปรดได้โปรดปาน อันโทษาโทษแผลโทษัง
 แต่เบื้องหลังเบื้องหลังจะหวังสมาน จักขอสมามาโทษ
 สมาทาน บั้ฉิมะกาลวันนนนรว่า ต่างต่างต่างสมาในการโทษ
 พระนงโพธฉน่องน่องน่องหน้า เจ้าแผลแผลแลกลับจนลับตา
 ตั้งททथाแยกแยกจะแยกยับ เจ้ากลักหลังยังยั้งที่ยงหยุด
 พระทรงพุทธเปลี่ยวเปลี่ยวเปล้าเปลี่ยวลับ ฮารมณวิบ
 วิบวิบให้วับวับ พระเหลี่ยวลับแลดับมาดับนาง พระองค์
 ฮาจาของค้ออาตาท ดั่งสังหราชเวียงราชนิราศทาง จากถ้ำแก้ว
 ห้อยแก้วแท่นแก้วร้าง นิราศนางแรมนางร้างนางจว ลงจาก
 เขาขำเขาภูเขาเขี้ยว สันโตษเดี่ยวเดิรเดี่ยวเดี่ยวไพรดอน
 พระเดิรทางเลียบเลียบทางออกทางจว มาใกล้ตอนลุดจนถึง
 ตอนดง นายพรานเห็นแลเห็นเห็นภญา ยกหัตถ์ขวชประสงค์
 ว่าโน่นมาที่มาเดิรมาตรง คือว่าองค์ค้องค้องคยศักดิ์ พวก
 อำมาตย์หมู่อำมาตย์อำมาตย์พร้อม เข้าแวดล้อมรอบล้อม
 ล้อมรอบสนิท ลางบ้างตีบ้างด่าบ้างวาฤทธิ บ้างจับกฤษ

จับกระบี่จับตรีพัน บ้างถือดาบถือโล่ถือโตมร เข้าวรอน
 รุมราญรุมหาญหัน เลือดอาบหน้าอาบตาอาบกายัน
 ประชุมกันชวนกันพากันมัตฯ

๑๔ กลบทตั้งนี้ ชื่อกะเตเตไม้

๑) เสร้าหมองทรงยพยงทรงหมองเสร้า หุนหวนเจ้า
 สุต^๓แคน^๓แสน^๓หวน^๓หุน^๓ ครุ่น^๓ครุ่น^๓หวัง^๓พ้ง^๓บตร^๓แสน^๓สุด^๓ครุ่น^๓ ใจ^๑ใน
 แคน^๓แสน^๓วุ่น^๓แคน^๓ใน^๓ใจ^๓ สุต^๓จิต^๓ร^๓ห้าม^๓ลาม^๓จน^๓จิต^๓ร^๓สุด^๓ ไฉน^๑
 บุ^๓ตร^๓สุด^๓คิด^๓น้ำ^๓จิต^๓ร^๓ไฉน^๓ ใจ^๑เกรง^๑คิด^๑จิต^๑ร^๑ละ^๑เวง^๑คิด^๑เกรง^๑ใจ^๓
 ขอ^๑อ^๑ว^๑ย^๑ไซ^๑ย^๑ให้^๑บุ^๑ตร^๑สุด^๑อ^๑ว^๑ย^๑พร^๑ ว่า^๑พ่อ^๑จง^๑พบ^๑สบ^๑เหมือน^๑พ่อ^๑ว่า^๑
 สอน^๑สั่ง^๑คำ^๑จำ^๑หนาคำ^๑สั่ง^๑สอน^๑ จร^๑พบ^๑พระ^๑บิดา^๑ถ้า^๑พบ^๑จร^๑ ไป^๑รีบ^๑
 ร้อน^๑เร็ว^๑มา^๑อย่า^๑ช้า^๑ไป^๑ ผ่า^๑กำ^๑พล^๑ผืน^๑นั้น^๑พล^๑กำ^๑ผ้า^๑ ไส^๑ศรี^๑จำ^๑สูก^๑แสง^๑
 แสง^๑ศรี^๑ใส^๑ ใจ^๑แม่^๑รัก^๑อำ^๑รง^๑น^๑สุด^๑ใจ^๑ พ่อ^๑พา^๑ไป^๑ให้^๑พบ^๑ไป^๑พา^๑พ่อ

ให้เห็นแหวนแค้นรักจักเห็นได้ หน่อท้าวได้สำคัญมั่นว่าหน่อ
 กอบบุตรราชชาติสุทธิราชบุตรกอบ ท้าวคุณพ่อแจ้งในใจคุณท้าว
 ราชบุตรน้อมกรมรามบุตรราช ผ่าผ่าหวาดจิตรนาฏหวาดผ่า
 ราวร้อนรอนหวาดจิตรคิตรี้นราว จากบุตรท้าวนาฏน้อง
 ร้องว่าจาก บุตรรักว่าแม่ร้องว่ารักบุตร หากจิตรสุดจิตรหวด
 จวนจิตรห่าก พรากจากแม่เนตรย้อยน้อยใจพราก
 ครวญหวดจากต่างพรากจากหวดครวญ หน่อพุทธังบังเกิด
 เป็นพุทธหน่อ นวลเนตรหล่อหลังคลุ้มเนตรนวล เดิรมา
 เดียวเปล่าเปลี่ยวเดียวมาเดิร จิตรใจเงินเงียบเหงา
 เจ้าใจจิตร ลัดลอดตงพงเถื่อนเลือนลอยลัด หวิดใจหวัดถึง
 มาตหวัดใจหวัด จิตรในนีกหน่วงรักหนักใจจิตร ครวญคร่ำ
 คิดถึงแม่แลคร่ำครวญฯ

๑๕ กลบทดั่งนี้ ชื่อเสื่อช้อนลับ

๑ ตัวเราคิดพิไสมยใจเราหาย เขาจิตรกายบ้ายมาก
 หากจิตรเถลิง แทนคุณท้าวสนองของคุณเจิง เราผู้เริงเชิงอาจ

ชาติผู้ชาย จักแลกเปลี่ยนเงินองค์ปลัดแลกจิตร แลกกายคิด
ติดต่อก่อกายหมาย ท่านผู้เซตเลิศชื่อภานุชาย จับเวรบายกาย
หนาพาเราไป ตัดเกษเคียรเจียรพรากจากเกษชาติ
ขอพิศวาสบาทบงส์จงพิไลมย ให้ปล้อยปละละท้าวเจ้า
ปล้อยไป อย่าเวียนโงใจชาติมาทเวียนวอน ท่านจงประสิทธิ์
บิดาข้าจงประสาทให้พันราชชาฎโทษไปรดพันผ่อน
จากราชไทยไปพรากจากราจร พระภุชชออนจิตรคิดภูวดล
เจ้าเมืองพ่งนังคคิกจเมืองพ่ง ว่าได้ตั้งหวังตริกนิกได้ผด
พันทุกข์ไทยใจคิดจิตรทุกข์ทน สิ้นกังวลจนในใจวังวอน
จึงเอนเส็จเพ็ชฌมาฎราชเอนโอรฐ์ ให้พันโทษไปรดไท
ไปพันผ่อน จากจำจงปองหมายกายจำจร พันจากร้อน
จรไปโงจากรัง พาฤษีนหมายกายฤษี ไปแทนที่พิชาฎมาท
แทนหวัง มลางชีวิตติดตัดชีวิต แทนพ้อดงหวังหมายกาย
พ้อแทนฯ

๑๖ กลบทตั้งนี้ ชื่อคุลาช่อนลูก

๐ พระฤษีมี่คำร่ำประกาศ แก่เทวราชภิวาทสนทร
สนองสนองคิดถึงบิตุคุณ นึกการุญกวรุญพระคุณคิด จึงว่า

แก้แก่นายเพ็ชฌฆาฏ ให้ปล่อยราชราชนะเรื่องสิทธิ์
 เขตสถิตยสถิตยงน้อมบังคม พระมิตุเรคมิตุเรคสังเวชบุตร
 ก็แสนสุดสุดนิยมชม ไม่ฟังคำคำจำนิยม พระทรงกรม
 กรมระทมกรอม นายเพ็ชฌฆาฏก็มาททมาท ททจราย
 ร้ายไม่ถดถ่อม จึงปลดเปลื้องเปลื้องเครื่องจำพร้อม จาก
 พระจอมจอมกระหม่อมจริง เอาตาบตตบตจ้ก้ทดแทน
 ให้หนักแน่นแน่นแสนประวิง ตูม่นคกงประจงจริง
 ถ้วนทาดิ่งห้าสิ่งจริงพาจร มายังททจะพิฆาฏ พระจอมนารถ
 นารถก็คลาศผ่น มหาชนชนกักรว้น พลอยฮาวรณฮาวรณ
 สะท้อนรำ บ้างบ่นว่าว่านิจจาเฮ้ย ไฉนเลยเลยมาตกลดำ
 เเวรสนองสนองมาจองกำให้ชอกชชาระกำใจ ๆ

๑๑) กลอักษรตั้งนี้ มีกลบทชื่ออุกนิหาง

ให้อ่านไปสุตวรรคแล้วอ่านซ้ำต้น วรรคละสามอักษรตั้งนี้

๒ ๓ ๔ ๐ ๒ ๓ ๔ ๐
 ๑) อ้ามาตย่น้อมอภิวาท บังคมถววยกายพร้อม

๒๓ ๔ ๐ ๒ ๓ ๔ ๐ ๒ ๓ ๔ ๐
 พลดบายปากหน้า จัดแจงกันผ่นผาย สพรังพร้อมมานัง
 ๒ ๓ ๔ ๐
 ให้จัดสันกันล้อม ประชุมกันชุตหลุม โดยเร็วไวฉับพลัน
 ทิ้งภูกกว้างขวางใหญ่ เอาพื้นใต้ไฟสว่าง มัดหน่อไทรบริด
 ยกทองคั่งไฟ เดชะสัตย์ศีลตะบะ จิตรประสงคัจจังจัด จ้าง
 จงกตัญญู ไม่เว้าร้อนราวญองค์ ประทุมเพียงจักร์เกวียน
 ผุดผ่นผ่นหลีกเฉียง รับองค์อ่อนเอียงฉับ มิให้กายวายร้อน
 จำรัคแสงแจจจัด ดั่งสุริฉายพรายแจจ งามประกายฉายเฉก
 ดุเรืองรุ่งพรพรรณราย ท้าวหนึ่งอยู่ในประทุม งามศรีสูงพั้งฟู
 อำมาตย์สดังใจจิตร เห็นพระภักตรผ่องรุ่ง ทงกายาดงทอง
 ดสมคักคักคณาอำมาตย์รักร้องชม ว่างามภักตร์วิไลยประ
 โภทรวงฯ

๑๘ กล่ออักษรดั่งนี้ ชื่อถอยหลังเข้าคลอง

ถึงวรรคคำรบสอง อ่านไปสุดวรรคแล้ว อ่านถอยหลังคืน
 มายังต้นวรรค ครั้นถึงวรรคที่สุดให้อ่านเหมือนแรกขึ้น

๘๗ ๖๕ ๔ ๓ ๒
๑
๑ ๖๗ ๘ ๔๕๓ ๑ ๒ ๘ ๗ ๖ ๔๕ ๓ ๑ ๒ ๘

๑ ๖๗ ๘ ๔๕๓ ๑ ๒ ๘ ๗ ๖ ๔๕ ๓ ๑ ๒ ๘
หาญ สมทานขันตมเมตตา ชานานการกุศลตนศึกษา ท้าว

๗ ๘ ๔๕ ๖ ๓ ๑ ๒
เทวอุปถัมภ์ช่วยค้าชู ฐิแดนดาวเทพเจ้าอินทร์พรหมหมู่
ช่วยเกอภูมิให้ชำระกำกาย ้วยไม่มีว้ยในแ้กระแสดสาย
บุญเหลือหลายเกอภูเข้าชูชน ดินดาคุณจุนจัดสวัสดิผล ให้
ไภยพ้นจากกายกระจายจว ร้อนผอนได้คุโหดโมสร จอมเทพ
ชั้นของค้ประจกาย กายถนอมมิให้ชำระกำถลาย ไทเทพ
บ่ายหน้าร้องประคององค์ จงจิตริใจสนิทคิดให้พิศวง
ติดเผ่าผงมิให้ต้องละอองพาน ทานตั้งจิตรนั่งในชะโลธาน
แสนสำราญจิตรมั่นไม่พรั่นพราย สบายแมน้ไม่มีรำคิฉาย
เพราะมุงกายหมายประโยชน์ในโพธิญาณ ฯ

๑ จักกล่าวถึงพระยานาคอันเรื่องเดช เสร็จประเทศ
อยู่ในที่พิภพสถาน ด้วยอานุภาพบารมีพระโพธิญาณ
อันสร้างสมมานานอนันต์ครัน ก็บันดาลอาการให้ร้อนจบ

ทวพิภพนาครราชภัทวาทหวน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระยาภาณุวงศ์
 เป็นจอมธรรมเจ้าทวีปภิรมมา พร้อมด้วยหมู่เสนาวงศ์บริวาร
 ต่างชั้นบานสถิตย์สเทวคฤหา สมเด็จพระจอมราชาธิบดีเจ้าโลกา
 ทำศกัศานฤมิตรประทุมทองโตประมาณเท่าวงกงจักรเกวียน
 งามเสถียรวิคมีไม่มีมีสอง เข้าวรรับบรมนารถเป็นอาคันตุกของ
 มิให้ต้องท่องเที่ยวอันลำบาก ด้วยเดชะบารมีหน่อชินวงษ์
 จักเอกองค์เป็นพระชนะศึก ตัดกิเลสเฉทประหามโศพารภก
 มาสถิตจิตรพระยานาคาจร ทั้งความสัตย์กระตัญญูถึงทงมณ
 เข้าบ้องกันอันตรรายให้หลุดถอน พระยาภาณุวงศ์รัตนาคินทร์
 ก็พาวจรสถิตย์ที่พิภพมี กระทำซึ่งสักการบูชา แก่มหา
 โภธิสัตว์ประเสริฐศรี ด้วยเครื่องทิพลาเลิศโศพารดี ทั้งโภค
 สมบัติอนเภา ในครั้งนั้นพระยาพาลใจฉกาจ ให้หวนหวาด
 ตั้งจิตรแต่ใจฉา ประทุษร้ายแก่น่อเนื้อพุทธา อันท้าวหา
 โทษมิได้ให้บันดาล ในทันทีพระสุธาที่หนาแน่น ได้ส่องแสง
 สดเหมือนโยชน์นวิถาร มีอาจรทงบาปที่พระยาพาล ให้บันดาล
 แยกช่องเป็นปล่องเปลว องค์พระยาพาลราชให้เร่งร้อน

ตั้งแสงศรทัพบุชราเหลว มีอาจอยู่บนปรางค์ปราสาทเร็ว
 มายังเปลวปล่องมหาสุธาตล ภูมมาถึงบัตพิพิภพแยก
 ชำแรกแซกหยดยืนต้นฉงน จะยกย่างไม่ไหวใจร้อนรน
 มหาชนชวนกันดูทั่วแดนดิน เปลวเพลิงในอวิจี้ก็ดูวาม
 โคมฉายฉายว่องไวเหมือนใจถวิล ลงไปสู่ันรียาทังกายิน
 เห็นกันสนท้วงบพิภพใน พวกหญิงชายวายวุ่นก็ลดวน
 ตูดับสนกุก้องร้องชานไซ ว่าสมควรถักกรรมที่ท่าไท
 สดแก่ใจไม่คิดอนิจจัง ฯ

๑๕ กลอักษรตั้งนมกลบท ขอลินตะกวดคณอง

๐ เจ้าโคกแค่นแสนคิดตั้ง แสงศร }
 ครวแสง } มา แวงรอน }
 รอนแรง }

รานกายให้ หวนหา }
 หาทวน } แต่วิโยคโคกเศวราวด }
 ราวร้อน }
 ร้อนรา } ระ

หวนหา }
 หาทวน } ออกตั้งจะ พังพิน }
 พินพัง } พระรอมผอมแรงแห่ง }
 หิว ไทย }
 ไทยหิว }

เดี่ยว ดิวโดย } ใจจงปลง หวังถวิล } สักเวชคิดถึงบุตร
 โดยดิว } ถวิลหวัง }

ตั้งจะตั้ง } เนตร หลังวัน } ตั้งเด็ดเด็ด แต่งดู }
 ตั้งจะตั้ง } วันหลัง } ดูแต่ง }

ยังคิดถึงสามยัง } ทวีแค้น } โศก มีแสน } ตั้งอุระหระ }
 แค้นทว } แสนม }

แหวงหวิ } ออกสทอนฮอนฮารมณลม } แวงว } จิตร แวงว }
 หวิแหวง } วูแวง } วูแวง }

ใจอบแวนแวน } วาบวบ } ลมตีตลบหอบทวนทวนทรวง }
 วับวาบ }

รวนรอย } กาย ทวนไทย } จิตรหายหายใจ วาบวบ }
 รอยรวน } ไทยทวน } วับวาบ }

วิญญานปลงสู่ระวังคตง } งามงับ } อาบอับ } สักวาสชาติ }
 งามงับ } งามงาบ } อับอาบ }

ใจนาง ฯ

๒๐ กลบทดังนี้ ชื่อบ้านกลีบ

๑ เเดียวตยภักตร์มอ่งเพียงเพ่งไพบุญช์ เเดียวตยประยูร
 ยชตภษัตรียมหาศาล เเดียวตยเนตรตุดนินดมฤคิปาน เเดียวตย
 ชนงก่งสมวาคันศรทรวง เเดียวตยนาสาสุตตังแสงขอ เเดียวตย
 สอเปรียบสร้อยคิควาหงษ์ เเดียวตยกรรมันท์นัทคกลีบสัตตบง
 เเดียวตยทรวงด่งครีระวีวรรณ เเดียวตยวงวิลาศเชิดชูโฉม เเดียว
 นวนำประโลมภิมย์ขวัญ เเดียวตยปรางเปล่งปลั่งด่งลูก
 จันท์ เเดียวตยโอบฐูผิวพรรณผลไทรทอง เเดียวตยหนตักถ
 นิลวัดตา เเดียวตยเกษเพียงภุมราผอ่ง เเดียวตยปึกตัดทรวง
 มงกุฎทอง เเดียวตยอององค์เอี่ยมเจี่ยมงาม เเดียวตยทัต
 กรรเจียมกมช่างสมภักตร์ เเดียวตยลักษณ์เลิศลบในภพสาม
 เเดียวตยใจรอบเรียบระเบียบงาม เเดียวตยมารยาตร์แดกิริยา
 เเดียวตยเสียงดจการะเวกรอ่ง เเดียวตยกลินเกษนอ่งว่าจวญา
 เเดียวตยประทีนวินรสกายา เเดียวตยรสพจนามือพาที เเดียว
 ตายเบอ่งปฤษฎาองค์ดำอององค์ เเดียวตยทรวงสมทรวงมเหษี
 เเดียวตยถันเทียบสุวรรณ์ประทุมมี เเดียวตยกรงอนริงวงไอยวา

เสียดายนวงามเสด็จยวตั้งเทียบทอง เสียดายนม่นวงลของพระ
 หัตถา เสียดายนชแดงเรื่องตงชาติทา เสียดายผ้าพระปานตั้ง
 สี่ครึ่ง เสียดายลายวรลักษณพระหัตถ์ถ้อง เสียดายผู้องสะเอด
 บางสีอย่างสังข์ เสียดายเพลาจกกลักตั้ง เสียดายชงช้อย
 ตังชงช้อยมี เสียดายบาทยาตรอย่างตั้งไกรคร เสียดายสมร
 งามสมทงคมขำ เสียดายละม่อมพร้อมพรวงทุกสิ่งดำ เสียดาย
 กำจัดจากให้พวกรจว เสียดายงามดจลยล่องพะโยม เสียด
 ตายโถมงามเนิดประเสริฐสมร -เสียดายงามเยื้องกรายเมื่อ
 ย้ายกร เสียดายอนอ่อนแอนทั้งเอดองค์ เสียดายศักดิ์
 สมบูรณ์เพิ่มภูยศ เสียดายหมดพิศควาสทชาติผง เสียดายท
 กริษาตั้งรงค์ เสียดายไม้พบองค์ยอดยพมาลัย ฯ

๒๑ กลบทตั้งนี้ มีกลบทชื่อนกกาบีก

๑ สองกระษัตริย์ศัลย์ให้วันทศ แสนกำตตศตคิตพิ-
 ๑ ๒ ๓ ๕ ๖ ๗ ๘ ๒ ๒ ๓ ๔ ๕ ๗
 ๔ ๖

ไทมย ต่างองค์ทรงโคกาโดย พระภูวไนยนาถให้ทวาด
 ๘ ๑ ๒ ๔ ๕ ๖ ๗ ๑ ๒ ๓ ๔ ๖ ๗
 ๔

ทรวง สองทรงแสนโคกสงสาร ดั่งจะดานขีพุกเขาหลวง
 ๘ ๑ ๒ ๓ ๕ ๖ ๗ ๑ ๒ ๓ ๔ ๖ ๗ ๘
 ๔ ๕

มากดังทับกลับอุทรทรวง เหมือนครวรวงแรงมาแผงราญ ให้
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๖ ๗ ๘

มีดคลุ้มมัวกลุ้มพระไทย แสนอาลัยสุดพะวงสงสาร พระ
 โศกพลางเสด็จทางกันดาร ให้รำคาญคิดพิศพวง เห็นนก
 เปลา้จับขู่เปลา้เปลี่ยว พระไทยเสียวสุดเปลี่ยวจิตรหวัง เห็น
 นกคิริบูลอยู่ดัง เหมือนเมื่อครั้งเราครองศฤงคาร พระยาพาด
 ใจเข้าราญรอน นกจอกเทศเหมือนเราจรประถาน อันโนวี
 ร์บหน้พวกพาด นกนางนวลตมามนเฒอใจ เฒอจิตรเจ้า
 กะตัญญูกะตัญญูางพญจะมีไหน ดีชมภู่เผือกงามวิไล
 เหมือนฟ้าเจ้าใสศรัทธา ต่างองค์ทรงอิธิเพศ ชุนทองเผือก
 แม่ทุเรศรหนา ซึ่งเผือกมันผลไม้ลูกมา ปฏิบัติภักศตบั้นมี อัน
 กาเผือกเหมือนเราละละกาม พะวงอยู่ในไตรประณามนมส
 นมัสการเปลวประทีปเทืองทวิ วานรเผือกเปรียบเร้านชีไพร
 เสวยแต่พฤษภผลษา ต่างโภชนังนาในป่าใหญ่ อันไก่เทศ
 เหมือนพรพวหมณ้ประไพ มาอาศรมไครยในกุฎี ๗

กลบหงตเพียงนี้

กาพย์ห่อโคลง นิราศธารโศก

ของ

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์

เจ้าฟ้า ธรรมทานแท้ พยายาม

ธิเบศร์ กุमारนาม

บอกแจ้ง

ไชยเชษฐ บัษฐาคาม

ภริภาพ

สุริยวงศ์ ทรงกาพย์แกด่ง

กล่าวเกลี้ยงโคลงการ ฯ

กาพย์โคลงชมเดือนถ้ำ ไพรพง

เจ้าฟ้าธิเบศร์ทรง

แต่งไว้

อักษรบวรผจง

พจนานัตถ์

ใครอ่านวานว่าให้

เรื่อยต้องกลโคลง ฯ

๑. สองขมสองสมพาส	สองสุดสวาทสองเรียงสอง
สองกรสองตระกอง	สองคลังเกล้าเฝ้าขมกัน ๆ
สองขมสมพาสสร้อย	ศรีดม
สองสมพาสสองเตมอนอน	ครุ่นเกล้า
สองกรกำยสองกร	วิบรอบ
สองนิทรสองเด่นที่หน้า	แนบน้องขมเขย ๆ
๒. ขมเฝ้าเจ้าดำขลับ	แสงยับยับกลิ่นหอมรวย
ประบาทำสละสลวย	ค้อมณีสว่างนิต ๆ
ขมเกศดำขลับเจ้า	สาวสลวย
แสงระยับหอมรวย	กลิ่นแก้ว
ละเอียดเสียดเด่นสลวย	ประบาทำ
ค้อมณีนอแล้ว	คลับคลำ ^๒ สว่างนิต ๆ
๓. ไนวน้อยรอยระเรียบ	เป็นระเบียบเทียบตามแนว
ริมเกล้าเพราะสองแถว	ปีกผมมวรววยไรราง ๆ
ไนวน้อยรอยแทนบท	ถอนแถว
เป็นระเบียบตามแนว	รอบเกล้า
ริมเฝ้าเพราะพรางแถว	แลเล็ก
ผมมวรววยปีกเจ้า	เรียวร้อยไรราง ๆ

๔. พิศงามตามนะลาด สายสดสวาทผาดผายชิง
 ราม่องดวงพอพิง ฤๅตักลุ่มคลุ่มดวงแด่ฯ
 พิศพรรณนะลาดเจ้า ไครถึง
 สดสวาทผาดผายชิง อ่าหน้า
 ราม่องดวงพอพิง ใจโลก
 ยวลฤๅตีในหล้า คลั่งคลุ้มไผ่ผัน ฯ
๕. ชมชนงกเงาทัณฑ์ ดำเป็นมันกันเน็ดปลาย
 เป็นระเบียบเรียบร้อยราย ชายขำเลื่องเยองยวลงาม ฯ
 ภูมิหนองงนำ เหมอนหมาย
 ตามมันกันปลาย เน็ดช้อย
 ระเบียบเรียบร้อยงามชาย ชมชื่น
 เหลือบแลแต่สั๊กนอย เพ็ดพรงเพราคม ฯ
๖. ชมน้องสองไฉยนา แดมาชายละลายอารมณ์
 เพราพรหมยมตาคม เป็นมันเคลือบเหลือบแดงาม ฯ
 พิศน้องสองเนตรพรม เพราคม
 ชนเนตรงามสวยสม สดด้วย
 เมียงมายชายเขยชม แสงลัก
 เป็นโทษหรือเกรงม้วย เขกชรั้งมองดู ฯ

๗. นาสาก้าแลเล็ก
เหมือนของามลมุน
นาสิกแลเล็กจ้า
งามแ่งแท้เที่ยงบุญ
คิขของอศวยสน
เพราะเพริศพรงจริงเจ้า
๘. โอสูงามยามขมขม
ทองแท่งแกล้งชดกลาง
โอสูงามยามขมขม
แฉลัมคางปรางเปรียบทอง
ผิวพรรณศวรรณปอง
นึ่มเนื้อเมือศรวดขม
๙. พิศพันรันเรียงเรียบ
พาทพิไดยิน
ชมทันตรันเรียบรว
ระเบียบเรียบแสงนิต
พาทพิพียงิน
ลนเลทเสนาะเพราะถ้อย
- งามประเสริฐเกิดด้วยบุญ
ลมุ่มเจ้าเพราะเพริศจริง ๆ
ใครปน
เลื่องหล้า
ทเวศ
อ้าพันผุงหญิง ๆ
คางแฉลัมแก้มเปรียบปราง
ทาผิวเนื้อเยื่อไขนวล ๆ
แดงตอง
ก่องแก้ม
เทียบทาบ
ยังเข้าใจชาย ๆ
เป็นระเบียบเปรียบแสงนิต
ลนบกะต่างข้างเจรจ่า ๆ
เรียบถวิล
ข่องข้อย
พจนาดถ
กล่าวเกลยงเสียงใส ๆ

๓๐. พิศกรรณอันนฤมด กัดบอบดลยลเปรียบปลาย
 หูไวใจแม่นหมาย คอยส่งไต่ไต่ยิบเร็ว ๆ
 กรรณอันองแน่นเนื้อ นฤมด
 คือกัดบอบดลยล เลื่องเหล่า
 หูไวใจแม่นผล บุญแต่ง
 เรียมคอยส่งไต่เจ้า ต้วนไต่ยิบพลัน ๆ
๓๑. พิศพักตร์รักชณาน้อง เป็นวอดผ่องก่องกลมหมาย
 แจ่มจันทรวันเพ็ญฉาย นวลงามนั้กพักตร์อรเหมือน ๆ
 ชมพักตร์รักษณอาอ้าง โคมฉาย
 นวลผ่องก่องกลมหมาย มุ่งต้อง
 แจ่มจันทรวันเพ็ญคล้าย มลเมฆ
 นวลพักตราแห่งนี้้อง พนมเหมือน ๆ
๓๒. พิศพรรณกัณฐาน้อง วิวตกล่องนวลผจง
 กล่อมเทียบเปรียบคอหงส์ ไม่ยาวย่นชั้นขมงาม ๆ
 กัณฐาพิศเพ่งเจ้า สมองค์
 วิวปล่องผ่องนวลผจง เปล่งปลั่ง
 กล่อมเทียบเปรียบคอหงส์ รวยรป
 สดวยสมกลมค่อน้อง หอนหยนยาวงาม ๆ

๑๓. ชมบ่า^๑อ่า^๑งาม^๑ผาย^๑
นม^๑เคร่ง^๑เต่ง^๑ต่ง^๑สอง^๑
ชม^๑กาย^๑ผาย^๑บ่า^๑เจ้า^๑
ทรวง^๑รวบ^๑ปรวบ^๑ก^๑คาน^๑ทอง^๑
นม^๑เคร่ง^๑เต่ง^๑เต่า^๑สอง^๑
ค^๑อบ^๑ง^๑ก^๑ช^๑ต^๑น^๑อ^๑ย^๑
- อก^๑ห^๑มา^๑ย^๑ร^๑ว^๑บ^๑ร^๑ว^๑บ^๑ก^๑ค^๑าน^๑ท^๑อง^๑
ค^๑ิ^๑อบ^๑ง^๑ก^๑ช^๑ต^๑ด^๑อก^๑ช^๑าว^๑ ฯ
- ช^๑าย^๑ป^๑อง^๑
ร^๑ี^๑ย^๑บ^๑ร^๑อ^๑ย^๑
ค^๑ี^๑ย^๑ง^๑ค^๑
ต^๑่ง^๑ต^๑ง^๑ด^๑ว^๑ง^๑ช^๑าว^๑ ฯ
๑๔. ก^๑ร^๑น^๑อ^๑ง^๑ท^๑ง^๑ส^๑อ^๑ง^๑ช^๑าง^๑
เป^๑ล^๑าก^๑ล^๑ม^๑ส^๑ม^๑ก^๑าย^๑
ก^๑ร^๑น^๑อ^๑ง^๑เป^๑ร^๑ี^๑ย^๑บ^๑เช^๑น^๑ช^๑าง^๑
ว^๑ั^๑น^๑ต^๑่^๑ง^๑ว^๑ง^๑เฮ^๑อ^๑มา^๑
เป^๑ล^๑าก^๑ล^๑ม^๑ส^๑ม^๑ก^๑าย^๑
ค^๑ร^๑าว^๑เม^๑อ^๑น^๑อ^๑ง^๑น^๑ง^๑เท^๑า^๑
- เป^๑ร^๑ี^๑ย^๑บ^๑ง^๑ว^๑ง^๑ช^๑าง^๑พ^๑ระ^๑อ^๑ิน^๑ท^๑ร^๑า^๑
ย^๑าม^๑เม^๑อ^๑เจ้า^๑เท^๑า^๑ช^๑า^๑น^๑ง^๑าม^๑ ฯ
- ไ^๑อ^๑ย^๑ร^๑า^๑ -
เท^๑ย^๑บ^๑เจ้า^๑
ร^๑ี^๑ย^๑ว^๑ร^๑ูป^๑
อ^๑น^๑ด^๑า^๑ช^๑า^๑น^๑ง^๑าม^๑ ฯ
๑๕. น^๑ว^๑น^๑าง^๑พ^๑ิ^๑ศ^๑เพ^๑ย^๑น^๑
น^๑ว^๑ด^๑ง^๑ด^๑ง^๑ม^๑พ^๑ร^๑ว^๑น^๑
น^๑ว^๑น^๑าง^๑ร^๑ี^๑ย^๑ว^๑ร^๑ูป^๑ต^๑อ^๑ง^๑
ด^๑ี^๑บ^๑ด^๑ง^๑ท^๑บ^๑ท^๑ม^๑เท^๑ย^๑ม^๑
น^๑ว^๑ด^๑ง^๑ค^๑ไ^๑ว^๑และ^๑ด^๑ี^๑ย^๑ม^๑
ง^๑าม^๑เป^๑ร^๑ี^๑ย^๑บ^๑เท^๑ย^๑น^๑พ^๑ัน^๑ด^๑แล้ว^๑
- ด^๑ี^๑บ^๑ย^๑อ^๑ม^๑เท^๑ย^๑น^๑ด^๑ง^๑ด^๑ี^๑ด^๑ัน^๑
ก^๑ล^๑ม^๑ค^๑อ^๑บ^๑น^๑พ^๑ัน^๑เท^๑ย^๑น^๑ก^๑ด^๑ัง^๑ ฯ
- ต^๑า^๑ร^๑ี^๑ย^๑ม^๑
ก^๑้า^๑แ^๑ก^๑ว^๑
โ^๑ล^๑ม^๑ล^๑บ^๑
ช^๑าง^๑ช^๑า^๑เก^๑ล^๑าก^๑ด^๑ัง^๑ ฯ

๑๙. บาททางคันทงคู้
 นวน้องสร้อยสมสา
 บาททางคทงคตออง
 ชมแต่นเกศา
 นวกลมสมลักขณา
 ชมชื่นว่างของเจ้า
 ดูกงามตามกายา
 รูปของเจ้าเพราครบครัน ฯ
 เตอนตา
 ตราบเท่า
 นวลนึ่ม
 เพรศพร้อมสมคควร ฯ
๒๐. ชมล่วนถ่วนสรรพางค์
 นารทัดนดิน
 ชมล่วนถ่วนสังสน
 งามแต่นางควรวาง
 นารทัดนทาง
 หาแห่งใดไม่ได้
 สดแต่นางว่างเจดณิน
 คนใดใดไม่เสมอสมร ฯ
 สรรพางค์
 แท่นไว้
 ภูวโลก
 ดั่งน้องเสมอสมร ฯ
๒๑. กรมโตให้จำจาก
 ไกรข้างร้างแรมอร
 กรรมโตจำจากเจ้า
 ลำปากพรากเจียวจร
 ไกลข้างร้างแรมอร
 เรียมคร่ำครวญอ้างว่าง
 เป็นวิปากพรากกันจร
 ให้พี่คร่ำรำโศกา ฯ
 สายสมร
 จากข้าง
 วรภาคย์
 แหบให้โหยหา ฯ

๒๒. ย่ำซ่องเข้าเจ้าพ้อย
จุดไฟให้บูชา
 จตุรารุณเรืองเรือง
เริ่มขอมชมพักตรา
จุดไฟให้บูชา
พระพุทธรเจ้าเจ้าห้อย
- พยอมเคยเชยพักตรา
พระพุทธรเจ้าเจ้าเคยเตือน ฯ
เพลลา
นั่งน้อม
นบนอบ
นั่งเฝ้าคอยเตือน ฯ
๒๓. โมงเข้าแล้วเจ้าพ
หญิงใดไม่มีเหมือน
 โมงหนึ่งคนึงเจ้าเว้ง
เจ้าถวนถการเวอน
หญิงใดไม่มีเหมือน
รุ่นพกรบการผ
- เจ้าถวนถการเวอน
ใช้สอยคัพเคยชม ฯ
สัตเพื่อน
สังข
นางเนตร
ช่วยต่องใจชม ฯ
๒๔. สองโมงเข้าหังหัง
เวลามาทันเรา
 สองโมงห้วยห้วยเข้า
พื่อนอนเข้าเหงาตลง
เวลาเท่าทันถึง
กรรมพักกับกรรมเจ้า
- พตลงกอดเข้าเหงา
พักกับเจ้าไม่เห็นเลย ฯ
เริ่มคนึง
โคกเคว้า
จำพราก
หากให้เห็นกัน ฯ

๒๕. เพลาสามโมงเช้า
พุดจาว่าถ้อยความ

ไทรยานาพิกเช้า
ตกแต่งอรองค์ทรง
พุดจาว่าความจง
มีกิจพิศทุกถ้อย

เจ้าแต่งองค์ทรงน้อยงาม
ตามมีกัจฉิตยเนื่องมา ๆ

โฉมยง
แน่นน้อย
ภักดีเลิศ
แก้แรมเสมอมา ๆ

๒๖. เจ้าพิศโมงเช้า
เสด็จเจ้าเอามากราน
สี่โมงเช้าเจ้าพหยอม
เครื่องเข้าเล่าของหวาน
เสด็จเจ้าเข้ามากราน
โบกมัดพัศวีให้

ดุกกับเข้าแลของหวาน
หมอบพัศวีเกษมสันต์ ๆ
ดugar
แต่งไว้
กรวยแซ่
พินสาราญ ๆ

๒๗. เพลาห้าโมงเช้า
ว่องไวไซ้ต้อยขยัน
ห้าโมงยามเมื่อเช้า
กินเข้าขมนวลสมร
ว่องไวไซ้ต้อยสอน
หาสตรีเปรียบเจ้า

เรียบกินเข้าเจ้ามาคัด
หานางใดไม่เหมือนเลย ๆ
เชยอร
หมอบแผ้ว
นางอื่น
ห่อนได้เหมือนเลย ๆ

๒๘. ย่าเที่ยงเข้าหงหง	เคยเคล้าคลึงริงกายา
เสน่หสนนททรามา	บदनพบเห็นเลย ฯ
ย่าเที่ยงหงหงกอง	นาฬิกา
เคยเกลือกคลึงกายา	ไขว่ช้าง
สมสนนททราสา	ทราภาพ
ไกลพีเปลี่ยวอ้างว้าง	คลาดเคล้าฤาเห็น ฯ
๒๙. บ่ายโมงพีโกรงกลม	จิตคลึงคลุ้มสมดวงแด
เจ้าพีพะจะแปร	หน้าไปต่อรอใครเลย ฯ
บ่ายโมงทุกขพกลม	คอยแล
จิตคลึงทรวงดวงแด	สลัดหลม
แก้วพีจะปรวนแปร	สมสู่
หญิงอื่นฤาจักยม	ต่อด้วยใครเลย ฯ
๓๐. ตีซ้องสองโมงบ้าย	ทกขพีชายฟายนำตา
ร้อนรนบ่นครวญหา	ไกลพีแล้วแก้วกลอยใจ ฯ
ตีสองโมงบ้ายก้อง	แครงมา
พีชายฟายนำตา	ร่าร้อง
ร้อนรนบ่นถามหา	สายสวาท
พีห่างแก้วแล้วน้อง	แน่น้อยนงคราญ ฯ

๓๑. เพลาสามโมงเย็น เพื่อนเริ่มเห็นเป็นทุกข์ทน
 เขาถามความกังวล จะบอกไปไม่ได้เลย ฯ
- เพลาศรียบายเบอง เวหน
 เพื่อนเห็นเป็นทุกข์ทน บันบัว
 ถ้ามความกังวล ทนทเวช
 บอกไปได้เลยหน้า เพื่อนเลี้ยวเดิรหน้า ฯ
๓๒. เจ้าพดโมงเย็น เร่งเป็นเชิญเห็นสาวศรี
 อนมหาหายนต์ มิได้เลยเคยขมนาง ฯ
- เพลาศรียอ้อนเรื่อย รังสี
 พดเพงเลงสาวศรี เชื่องไซ้
 สาวอนพดพาที นบนอบ
 ไม่ชันจริงยังได้ เดือดร้อนคนึงนาง ฯ
๓๓. เพลาห้าโมงเย็น เริ่มล้ำเคียดด้วยโฉมตรู
 นางเดี่ยวเที่ยวแลดู แก้วพ้อยู่แห่งหนใด ฯ
- บายชายมาหงษา ตาฟู
 ทุกข์เพื่อเจ็ดโฉมตรู โคกสร้อย
 นางเดี่ยวเที่ยวทางดู แดนโลก
 แก้วพีนางสาวน้อย อยู่แคว้นแดนใด ฯ

๓๔. ย่าซ้องคำแลวเจ้า	เพลาเจ้าเข้าสนธยา
จุดเทียนเวียนส่องหา	เจ้าแห่งใดไม่เห็นเลย ฯ
วาทรรวเดือนเดียว	ลบตา
มวมตมนสนธยา	คำแลว
ถือเทียนเวียนส่องหา	นางทว
อยู่แห่งใดน้องแก้ว	หอนได้เห็นเลย ฯ

๓๕. ท่มหนึ่งยอมคดงเคลา	เนอพี่เจ้าเข้าแนบเนียน
สาวลม่อมยอมจุดเทียน	ถือเทียนไว้ให้ดับยา ฯ
ท่มหนึ่งยอมคดงเคลา	คดงเศยว
จูบกอดอรอนอนเนียน	แนบไว้
สาวลม่อมยอมจุดเทียน	ยาวย่น
เจ้าจับเทียนไว้ให้	พนดับยา ฯ

๓๖. สองท่มรวมอกพิ	ซ้องเซตพิเจบตาง
กลุ้มใจให้ควมูวคราว	โหยให้พลังนางฤาเห็น ฯ
สองท่มค่อนอกเข้า	ผางผาง
ซ้องเซตพิเจบตาง	บ่มซ้อง
กลุ้มใจให้ควมูวคราว	หาอยู่
โหยให้ซางนางน้อง	พนฤาเห็น ฯ

๓๗. ยามหน่งคฺลึงเคยเคฺล้า จุบกอดเจ้าเผ้วชมกััน
 เวรามาตามทั้น ให้ไกลข้างร้างแรมสอง ฯ

ยามหน่งคฺลึงสวาทหน้า นวลจันทร์
 จุบกอดพลอดชมกััน เกลือกเคฺล้า
 เวราดิตตามทั้น ทำโทษ
 ไกลค่างห่างชมเจ้า เวีคร้างแรมสอง ฯ

๓๘. ราวรสีท่มแล้ว โย้นางแก้วแคล้วคลาศไป
 หมอนกอดทอดฤทัย หายใจใหญ่ให้รำคาญ ฯ
 ราวรสีท่มแล้ว ด้บ้ไกล
 น่องแก้วแคล้วเวียมไป ขาดพร้อง
 กอดหมอนทอดฤทัย ทบทำว
 ลมแล่นพัดซัดซ้อง สวาทได้รำคาญ ฯ

๓๙. เพลาห้าท่มพิ คื่อเพลิงรุ่มสมกลางใจ
 ร้อนเวียมเทียบร้อนไฟ อึกหนามรุ่มคุ่มเสียบทรวง ฯ
 เพลาห้าท่มพิ คนึ่งใจ
 เพลิงผ่าวเผาดวงใจ คลั่งคุ่ม
 ร้อนเวียมเทียบร้อนไฟ ดนล่าว
 อึกหนามหนามากคุ่ม เสียบได้ในทรวง ฯ

๔๐. ย่ำซ่องสองยามเช้า
 นิทราผ้าคลุมขึง
 สองยามย่ำซ่องพี่
 ไกลเจ้าเหงาเจียบตลิ่ง
 นิทราผ้าคลุมขึง
 หญิงอันวอนห่อนได้

พี่ไกลเจ้าเหงาตลิ่ง
 หญิงใดวอนห่อนเจรจาฯ
 ว่าพี่
 ยิ่งไซ้
 ไดยาศน์
 กล่าวก่ดขึงพาที ฯ

๔๑. เจ็ดทุ่มรวมความทกข์
 ว่าวุ่นครุ่นคิดถึง
 เจ็ดทุ่มมีมรังวอน
 สุขขบมีค่านึง
 ว่าวุ่นครุ่นครวญถึง
 คิดแค้นววนขุ่น

ไม่เป็นสุขขกค่านึง
 แต้นวดเจ้าทกเพรวางาย ฯ
 ว่าพี่
 กอนก
 สงวาส
 ค่าเข้าเพรวางาย ฯ

๔๒. แปรทุ่มกลุ่มทกข์ชาย
 เรียมต้นพนกายา

ลเมอดมายคล้ายเหมือนมา
 เทียวหาไหนไม่พบเลย ฯ

แปรทุ่มกลุ่มเทวษสร้อย
 นอนลเมอเหมือนมา
 เรียมพุนตนกายา
 หาทไหนไม่ได้

โคกา
 แนบใกล้
 แลเปล่า
 สบน้องเรียมเลย ฯ

๔๓. สยามยามความรักกัน
ยามคำร่ำรำพึง
 สยามยามความเสหนท์เคล้า
 โคกคัลลยหวั่นใจถึง
 พลบคำร่ำรำพึง
 ถึงสยามยามแลวถ
- เว้งโคกคัลลยหวั่นใจถึง
 ถึงสยามยามตามภรรยา ฯ
 เคยคลั่ง
 ท่มน
 คณงเนอง
 พเออเฮนตู่ ฯ
๔๔. สิบท่มเจ้าพี่เฮย
งามนั้กพั้กตวรเบ้กบาน
 สิบท่มนางเน้งน้อย
 ก็เมือจะพบพาน
 งามนั้กพั้กตวรเบ้กบาน
 เรียมจั้ดเทยวหาเจ้า
- เมื่อไรเลยจะพบพาน
 จะหาได้แต่ไ้โตมา ฯ
 นงคราญ
 คู้เคล้า
 เรียมว้อ
 ท่อนได้มาเลย ฯ
๔๕. ทีสิบเอ็ดเส้จครวญหา
จวบจวนพระสรียศวี
 สิบเอ็ดเส้จครว้ให้
 ในทิวาราตรี
 จวบจวนพระสรียศวี
 เส้จจรถทองท่งฟ้า
- แต่เข้ามาคัมภราตรี
 เส้จจรถทองสองสกล ฯ
 ทาศวี
 แหล่งหล้า
 ล่าเลือน
 สองแคว้นแดนดิน ฯ

๔๖. แสงทองเรืองรองวาง รุ่งแล้วแก้วกัลยา	ชั้นกระจ่างสว่างเวหา สุดเสนาหาไม่มาเลย ฯ
แสงเงินแสงนากุ้ง	แสงทอง
แสงสว่างเรืองรังรอง	อร่ามฟ้า
รุ่งแล้วแคล้วเคยตอง	สังวาล
โธ่สายสุดสวาทซ้ำ	ห่อนได้เห็นเลย ฯ

๔๗. วันอาทิตย์นรินทร์นอนแนบ เคยอิงแอบแทบอกชาย ทิพากรช่อนนางสาย	สุดสวาทพันญาโฉน ฯ
อาทิตย์นรินทร์แนบน้อง	โฉมฉาย
อิงแอบแทบทรวงชาย	วิกิ
ทิพากรช่อนนางสาย	สมรมิ่ง
แสนสุดสวาทพัน	แนบเนอชมโฉม ฯ

๔๘. วันจันทร์พันทันอยู่ ยามจันทร์เกิดออกจันทร์	เจ้าโฉมตรู่คู่เคียงหมอน พาช่อนไว้ให้เรียมคล้าย ฯ
จันทร์กรพาดน้อง	แนบนอน
เคยคู่เคียงเรียงหมอน	แนบข้าง
ยามจันทร์เกิดออกจันทร์	โฉมล่อ
พาช่อนไว้ให้ร้าง	เวคิน้องนานวัน ฯ

๕๒. วันศุกร์วิเศษสมพาส เจ้าสุดสวาทอาจเสมอใจ
 วันศุกร์จะสุขไหน ด้วยไกลข้างร้างแรมสมร ฯ
 วันศุกร์สมพาสน้อง นอนใน
 สุดสวาทขาดกลางใจ แอบอ้าง
 วันศุกร์จะสุขไหน ทนโทษ
 ด้วยมีใจเวรร้าง หางน้องแรมศรี ฯ
๕๓. วันเสาร์เดือนคุมรอด เจางามสอดกอดถนตมือ
 เสาร์พักตรรักนางฤ เสาร์ซ่อนไว้ในเรือนเสาร์ ฯ
 วันเสาร์กมเจ้ารอด คลังครือ
 งามสอดกอดถนตมือ กลิ่นไกล
 เสาร์พักตรรักนางฤ เสาร์ซ่อน
 เมียมังพันไว้ แห่งทองพमानเสาร์ ฯ
๕๔. สงสารร่ำรักกัน ถ้วนเจ็ดวันอันใจชาย
 รักเมียเสียตัวตาย สายสุดใจไม่เห็นเลย ฯ
 สงสารร่ำรักเจ้า โฉมฉาย
 ถ้วนเจ็ดวันใจชาย ชื่น
 รักเมียเสียตัวตาย ดึกว่า
 สายสุดสวาททน ห่อนได้เห็นเลย ฯ

๕๕. เดือนห้าอำណงาม การออกสนามตามพีไคด
 สงกรานต์การบุญไป ใหว้พระเจ้าเข้าบิณฑทัถวาย ๖
 เดือนห้าอารปล้า โฉมฉาย
 การออกสนามเหลื่อหลาย หลากเหลิ่น
 สงกรานต์การบุญผาย ตามพี
 พระพุทธรูปฤาเว็น แต่งเข้าบิณฑทัถวาย ๖
๕๖. เดือนหกสรวกฝนสรวรด จรดนังคัลตามพี
 แรกนาเข้าธรรณี ใหว้เจ้าเปเล้าใจหาย ๖
 เดือนหกตถกครนครน ฝนสรวรด
 พิธีจรดนังคัล กือเกล้า
 แรกนาจอมไฮศววรรษ กรุงเทพ ๖
 ใพลบเห็นเจ้า เปเล้าแล้วใจหาย ๖
๕๗. เดือนเชษฐเจ็ดค้ำแล้ว ใหว้ ใหว้แก้วแก้วกัลยา
 ว่างระทวยสวยโสภา ใหว้ว่าวุ่นชุ่นฮารมณั ๖
 เดือนเชษฐเจ็ดค้ำแล้ว ออกฮา
 เรียมเว้งไคดกัลยา ขาดพร้อง
 รูปน้อยสรว้อยโสภา วรพากย์
 ใจใพวุ่นชุ่นช้อง ชัดแค้นฮารมณั ๖

๕๘. เดือนแปดเจ้าพัดลา เจ้าพระวษาสังฆาราม
 พรังพร้อมเจ้าย่อมตาม ไปด้วยพิสีพันถวาย ฯ

เดือนแปดพุทธบุตรเข้า พระวษา
 ทายกมีศรัทธา ต่างเต้า

โถมงามตามเรียมคลา นบนอบ
 เมียงหมัสพันเข้า ฐูปน้อมเทียนถวาย ฯ

๕๙. เดือนเก้าเจ้าคานั่ง พราพงถึงเทว
 หลับนอนบ่อนมิมี่ สงขงสุขทกชคยนาง ฯ

สาวนดลมาครอน รนทา
 เรียมรำพึงชាយ แหบให้
 หลับนอนหอนสบายฮา รมนรอด
 สุขขมมีแต่ได้ โศกสร้อยคอยศรี

๖๐. เดือนสิบเจ้าสร้อยสวาท พิธีราชตามโบราณ
 ช้างม้าอำสระสนาน ผัดพานไล่ไม่เห็นอร ฯ

ภัทรบทดลมาคแล้ว สงสาร
 สารทพิธีโบราณ ห่อนเว้น
 ช้างม้าอำสระสนาน วรรณ
 เขาผัดพานไล่เหล้น ไปได้เห็นอร ฯ

๒๑. เตือนสืบเบ็ดเสร็จสำแดง
พวยงามตามชลธิ

อาสุชดลมาศแคว้น
เรือกิ่งกระพรมไชย
กิ่งไกรสรจักรโคด
ทองอร่ามงามแข่งชู

เรือกิ่งแข่งตามพิธิ
พิลลเจ้าเบ้าเปนตาย ฯ

กรงไกร
ชนสู้
เทียบท่า
พินคนเดียว ฯ

๒๒. เตือนสืบสองถ้องแควโคม
เรื่อรุ่งกรงอยุธยา
กตึกมาศถ้อง
แสงสว่างแลลอยุธยา
อยุธยาเปรียบแสงไสม
ชมชื่นวันทาแล้ว

แสงสว่างโพยมไสมน้ำ
วันทาแล้วแก้วไปเห็น ฯ
แควโคม
มืองแก้ว
ไสด้อง
นิมน้องฤาเห็น ฯ

๒๓. เตือนย้ายผายกรงท้าว
เดือนนพธิแคลง
มฤคเคี้ยวรดลมาศกล้า
ว่าวว่าวพิธิแสดง
เรียกชื่อพิธิแคลง
สาวส่งชนลอยุธยา

พิธิว่าวกล่าวกลแสดง
กลุ่มห้องฟ้าคลาอรไกล ฯ
ลมแรง
แหล่งหล้า
โดยที่
ร้ายร้องคนึงสาว ฯ

๒๗	สงสารเวียมคลาศคณัง วิญญาณครวญหาศรี สงสารเวียมคลาศแคล้ว สืบสองเดือนเดือนครบปี วิญญาณครวญหาศรี โอดกว่านวลเจ้า	สืบสองเดือนเดือนครบปี สุดสวาทพันอยู่ไหน ๆ สตรี ขบเข้า แสนสวาท พันเป็นไฉน ๆ
๒๘.	ฤๅรมิหันต์ รอนรณสกนธกาย ฤๅสุวิยเดชรอน โฉมสวรคพรพนโสภา เวียมรอนอรกายา นอนนงคลงคลงแก้ว	สาวโฉมสวรคพสุญหาย ชายนงนอนท่อนฤาเย็น ๆ โลกา พิแคล้ว ชลเข้า กายรอนฤาเย็น ๆ
๒๙.	ฤๅรวัดสันต์ ไม่สุขทกขชาตุม ฤๅตสารทพร้อม นึกเนองเนอนวลจันทร ไม่สุขทกขเนองนันต์ พุลเพิ่มเติมทกขเว้า	เนอนวลจันทรพญเอิญสุญ พุลเพิ่มครานาตาฝน ๆ พรวสันต์ พิเหล้า นงเนตร ครานาตาฝน ๆ

๗๐. กุตรเหมันต์
นาค่างว่างลมชวย

กุดวิ้ววาท้อง
เกลยงกลั่นจันทน์นฤมล
นาค่างว่างลมทน
ใครจะกอดค้ำหรั่ง

๗๑. สงสารรักนางงาม
รูปเยี่ยมของเวียมอา

สงสารการพวากแก้ว
สามฤดูโหยหา
สนิทเวียมเยี่ยมเอกา
สุดสวาทคลาศคลาเจ้า

๗๒. บัชวดชวดเซชชา
บัชวดเป็นช่อหนู

อนทรวงทรวงทวยชดวย
โคมชนนำเอ็นต
บัชวดช่อแห่งหน
เพื่อเจ้าไคลเวียมอ้าง

เนอกลิ้นจันทน์อันหอมรวย
ด้วยไกลสมรที่นอนเย็น ฯ

หาวบน
เฟื่องฟุ้ง
ฤจรรอด
อันเนอเสมอสมร ฯ

สามฤดูอยู่โหยหา
คลาศคลาเจ้าเศวท์อกกรม ฯ

หทัยา
คู่เคล้ำ
ยายัง
ชกว่างเก็ยมกรม ฯ

โคมหลากหล่านำเอ็นต
เพื่อเวียมอ้างอ้างกาลบี ฯ

ตราตร
ดวนราว
โดยคลา
ถถวนกาลบี ฯ

๗๓ บิดล้นช่อโค
ใจพินออกอร

พฤคกำจำเรียกฐ
โคมโอโสภาควร
ใจไฟเร่งอักอวน
พรวากเพื่อนนอนสมรเจ้า

เจ้าโคมโอโสภาพร
เจ้าเพื่อนนอนหอนเห็นเลย ฯ

ทั้งมวญ
คู่เกล้า
ทรงเทวษ
หอนได้เห็นเริ่ม

๗๔. บิดล้นช่อเสอ
คนระบือฤทังเมือง
พยัคเขนทรชอถว

สมรรูปเรือชาวเหลื่อง
ฝูงคนเล่าภาเนื่อง
เขาวางามนักเจ้า

๗๕. บิดเกาะจำเพาะกต่าย
เทยวหาดาแห่งโต

สถานามาศอ้าง
เคราะห์พี่ร้ายนางไกล
เริ่มเดี่ยวเทยวแดนโต
ใจพี่เท่าหิ่งห้อย

นางอ่อนเนื้อเรือชาวเหลื่อง
โคมเจ้างามทรมมเขยหาย ฯ
ทังเมือง

หลากเกล้า
ในโลก
พนมมาหาย ฯ

เคราะห์พี่ร้ายเจ้าหายไป
ใจเริ่มมูบเห็นนาง ฯ

อรโคล
โศกสร้อย
ดทว
มื่อแล้วอรเคย ฯ

๗๖. บีมะโรงชื่อนาคราช สายสดสวาทคลาศไกลตา
 เว่งคิดอนิจจา โอน้องรักจักเป็นไฉน ฯ
- พรวรสันต์ผันเนตรน้อง ไกลตา
 ชลเนตรน้องไฉนนา หยดย้อย
 เว่งคิดอนิจจา ในโลก
 โอน้องคลาศคล้อย บ้านฉันเป็นไฉน ฯ
๗๗. บีมะเส็งเลงชิงของ เจ้าตาตรูอยู่ที่คิโต
 เทวาพาน้องไป ชมสู่อองห้องฟ้าฤา ฯ
 วัสดุชนะนามศเจ้า มาไกล
 ตาตรูอยู่ที่คิโต นมน้อง
 เทวาพานางไป นิทร่แนบ
 สมสู่มในห้อง ฟากฟ้าสวรรค์ฤา ฯ
๗๘. บีมะเมียเสียมเมียวัก พี่ก้องจักษุเทียม
 กรรมโตไล่ทันเรียม หรือบีมาพานางเทียว ฯ
 มะเมียมเมียมึงแคล้ว ออกเรียม
 พี่ก้องจักษุเทียม เท้าแท้
 กรรมโตไล่ทันเรียม ลักลอบ
 บีมึงม้าพาแก้ว วากเว้าหาหาย ฯ

๗๙. ปี่มะแมแต่จากเจ้า
 ส้มกินไม่ยินดี

 บ๊อชพลัดหน่มน้อย
 โทชน่บ่กินเป็นปี
 ส้มกินบ่ยินดี
 ครองชีพเรื่อยไว้ถ้ำ

บ่กินเข้าเข้าราตรี
 ครองชีพไว้ใครเห็นนาง ฯ

สาวศรี
 เน้นซ้ำ
 ปานโภชน
 ใครได้เห็นนาง ฯ

๘๐. บัวออกอกใหม่แล้ว
 บัวออกช่อวานร

 พรรษาพาลิดเจ้า
 เรียมเร่งไถลดวงสมร
 บัวออกช่อพานร
 นางเพื่อนร่อนเรียมเจ้า

 พี่เร่งแคล้วดวงสมร
 เจ้าเพื่อนร่อนเรียมหายไป ฯ

 จำจร
 ขาดเคล้า
 นบเนื่อง
 พี่นหายไป ฯ

๘๑. บี่ระภาคลาดลาดเจ้า
 โฉมเฉลาเจ้าพี่อา

 กกกภูสตน่ห้เจ้า
 เคร้าสร้อยหัวโหยหา
 โฉมเฉลาเจ้าพี่อา
 อ่อนฤไทยแล้ววัน้อง

 พี่สร้อยเคร้าแหบโหยหา
 อ่อนอาลัยใคร่ตรอมตาย ฯ

 ไถลตา
 รัวร้อง
 อรเอี่ยม
 ใคร่กลั่นใจตาย ฯ

๘๒. บั๊จื่อรื่อแร๊นั๊ก
 ครัวญนักรักโฉมฉาย
 คึดทักซั๊กกุกุระได้
 ทรวงหอกสลักจำตาย
 ครัวญนักรักโฉมฉาย
 กรรมก่อนตามทันให้
๘๓. บั๊กนควันอั้งว้าง
 ศรีสวัสดิไปจงดี
 บั๊กนสวกเวศแคล้ว
 เรียมห่างว้างเทพ
 ศรีสวัสดิอยู่จงดี
 หายโรคโหยไทยเจ้า
๘๔. สงสารการโหยให้
 รั่วรังสืบสองปี
 สงสารการแหบให้
 หายห่างอรนาริ
 รั่วรังสืบสองปี
 กรรมพริ่งแคล้วเจ้า
- ชอกหอกสลักจำตาย
 พ็ช่ายห่างว้างแรมศรีฯ
 บั๊ปปลาย
 เกือบใกล้
 เฉลิมรูป
 เว็คร้างแรมสมรฯ
- เรียมไกลข้างห่างเทพ
 อย่านั้ใช้ให้สำราญฯ
 คลาศริ
 ค้าเช่า
 สุขภาพ
 สุขลาสำราญฯ
- นางไกลจรอรนาริ
 พริ่งแคล้วแก้วกัลยาฯ
 แสนทวิ
 ฝ้ายเผ้า
 ฤาเห็น้อย
 แก่นแก้วกัลยาฯ

๘๕. พระเจ้าเกล้าธนนาถ เสด็จยุยาตรคลาศคดาโคด
 ธารโศกเรียมโศกใจ ด้วยไถลนั้งหมองฮารมณั ๗
- พระบาทนรนาถเจ้า กรงไกร
 เสร็จพยุหบาตรไป เกือนถ้อง
 ธารโศกช่วยโศกใจ จักชาติ
 ด้วยพิไกลพักตรนั้ง ชุนคลาออกกรม ๗
๘๖. ปรึบพร้อมหมู่เสนา พลข้างม้าตากันไป
 ทรวงข้างระวางใน เทพลีลาหลังคาทอง ๗
- พริ้งพริ้วหมู่มากชว่อง เสนา
 แดกแขกแตวลันดา แห้วแห้ว
 ทรวงข้างระวางขวา สูงใหญ่
 ทพลีลาหลังคาแห่น ธิ่นงไต้เลือนทอง ๗
๘๗. เครื่องสูงเคียงคู่กัน กดงกดคันเพียงขวัญตา
 บั้งแสงพระสุริยา ฮักโบกบัตัพชนีกาย ๗
- เครื่องสูงเคียงชู้เรียบ เวียงไถว
 เชนพระชรรคเดริน รวางเชวอง
 ง้าวองอนโตมวไชย เชิญแท้
 โบกบัตัพชนเียง ยาบเลองทองกวาว ๗

๘๘. เขาเจ้าเหล่าเขาแม่
 ขกบขจำลอง
 สาวสนมกรรมฝ่ายห้าม
 ห่มผาเรื่องรวทอง
 ขนกบขจำลอง
 ผัวผองของขมข้ม

นุ่งห่มแพรแฉวทอง
 ผ่องผิวหน้าอาองค์อร่า
 ทั้งผอง
 ก่องแก้ม
 ดายเลิศ
 เพรศหน้าตาเพรา ๆ

๘๙. เรียมเห็นแต่นางอื่น
 คิดถึงค่านังไป
 สาวดกรวงสะพรังพร้อม
 เห็นบเหมือนสายใจ
 ว่าฟังตลิ่งไป
 พรากพรากนำเนตรข้อย

ไม่ขูขึ้นเหมือนสายใจ
 โหยละห้อยคอยเคียงแล ฯ
 นางใน
 ละห้อย
 เนืองเทวษ
 มั่งมั่งคอยแล ฯ

๙๐. สุขรมย์ขมหมู่ไม้
 เขาแดงเหล่าห้วยธาร
 สุขรมย์ขมหมู่ไม้
 ชมนกไพรพงสถาน
 เขาเขียวท่งห้วยธาร
 รมรินลานาเตน

ชมนกในไพรพงสถาน
 รมรินสนกขุกค้ำนัง ฯ
 เดือนลาน
 หลากเหล่น
 วนร
 แก่งก้องคณิงนาง ฯ

๙๑. ไม่นึกคิดนึกแค้นใคร ๆ หอมบวชวางใจ
 ทุกข์ล้มปล้มอาลัย ว่ากลิ่นแก้วแล้วเริ่มหา ฯ
 ไม่นึกใคร่ใคร่ของ หอมสไบ
 หอมกลิ่นหอมชวยไป ทิวแก้ว
 ทุกข์ล้มปล้มอาลัย ลานกลิ่น
 กกลกลิ่นนางนึ่งหมั้น แต่เที่ยวแลหา ฯ

๙๒. ไม่เกิดคิดเกศนาง เมื่อสะตางเกล้าผมมวย
 กลิ่นรื่นชื่นหอมรวย ว่ากลิ่นเจ้าเปล้าใจหาย
 ไม่เกิดคิ่งเกศเจ้า สดสดวย
 ถือเสนียดตางผมมวย เกศแก้ว
 กลิ่นรื่นชื่นหอมรวย ดิหลาก
 ว่ากลิ่นเจ้าเปล้าแท้ ร่มร้อนใจหาย ฯ

๙๓. มะกรุดสองแฉกทาง คือมะกรุดนางตางสะผม
 แก่เกล้าเจ้าผงดม กลิ่นขจรขจายเริ่มสบายใจ ฯ
 ต้นมะกรุดสองเถื่อนถองแฉกพนม
 มะกรุดเหมือนนางสะผม ฟางเพียง
 แก่เกล้าเจ้าผงดม รวยริน
 ขจรสุคนษกลิ่นเกลียง รินดาเริ่มสบาย ฯ

๕๔. ต้นนำดอกไม้เทศ กลิ่นวิเศษนักเหมือนนำ
ดอกไม้ขอมดอกคำ ว่าชมภูดั่งหมิงาม ฯ
 นำดอกไม้เทศแท้ เปรียบปาน
 นำกลิ่นเมืองเทศปาน กลิ่นเกล้า
 ดมรอดดอกคำจวน ชั้นคู่
 วันราชชมภู หมิงเจ้าหอมงาม ฯ
๕๕. การเกิดเพศผัวเนื้อ ดุเดือดเรือเขยไยทอง
 หอมกลางการเกิดปอง เปรียบกลิ่นเจ้าครวอำบอาย ฯ
 การเกิดผัวผองเนื้อ รังรอง
 เหลือองเนื้อเขยไยทอง หอนครว
 หอมกลางการเกิดปอง ปูนเปรียบ
 กรายรอดต่อत्मกเจ้า พายแพ้อบอาย ฯ
๕๖. ต้นกรายเหมือนนางกราย เดินหวายหมายตาม
 น้อยนาฏผาดผายสม พริกเจ้าเท่าตัวเรียม ฯ
 ต้นกรายคิดข่างเของ เหวกลม
 เดินหวายตาม เลื่องหล้า
 น้อยนาฏผาดผายสม ทพรูป
 พ่นรักแต่เจ้า เท่าด้วยตัวเรียม ฯ

๘๗. อัญชันคិតอัญชัน' ทาค้ำมันกันเค็ดปลาย
 ขำเลื่องเยองตาชาย ชายขมนักมกแลตาม ฯ
 โคมฉาย
 คิวเหลือบมันกันปลาย เค็ดช้อย
 ขำเลื่องเยองตาชาย เนองนง
 ขมเพลันเดิรคล้ายค้อย บ่ายหน้าแลตาม ฯ
๘๘. เรียมคณิงถนวดนาง หมไม่ส้างช้อข้างเข้า
 คิตข้างนางชาญเฉลา ทำสังไตโต้งามดี ฯ
 นงเขาว
 เรียมคณิงถนวดนาง ว่าไว้
 หมช้อข้างเข้าเรา ฅลกภาพ
 คิตนางข้างชาญเฉลา รูปลาทรงดี ฯ
 ทำสังไตยอมได้
๘๙. กุหลาบบานกลีบช้อย คิตกะทงน้อยวางพานทอง
 หอมรณชนชมสอง หยิบดอกไม้ให้นางดม ฯ
 เนองนง
 กุหลาบกลนเฟื่องฟุ้ง ก่าก่าว
 นึกกะทงใส่พานทอง ส้งวาส
 หอมรณชนชมสอง บ่ายหน้าเบือนเสียว ฯ
 หยิบรอมจุมเจ้า

๑๐๐. จำปาบ้านบน
 นอนแนบแอบอิงสอง
 จำปาดานชนช้อย
 คิ่งสร้อยสน^๖ นางกรอง
 นอนแนบแอบอิงสอง
 ถวายพิวามบนแก้ว

คิดสร้อยสน^๖ เจ้าเคยกกรอง
 เจ้าถวายเป็นพรหม^๗ ฯ
 เนืองนอง
 เกยวแห่นัน
 ไสเยศ
 แฉ่นฟ้าบรรทม ฯ

๑๐๑. พุทธชาติดวงน้อยน้อย
 จำปาสายสดีใจ^๘
 พุทธชาติดวงน้อยกลิ่น
 เจ้าช่างกรองมาโดย
 จำปาเสียบแซมใน^{๑๐}
 หอมพรมนองแก้ว

คิดเจ้าร้อยพวงมาโดย
 แซมเกศเกล้าเจ้าถอดถวาย ฯ
 เบรมใจ
 เลิศแล้ว
 มวยมุ่น
 ถอดหยนทลถวาย ฯ

๑๐๒. ลำดวนเจ้าเคยร้อย
 เวียมชมตมสบาย^{๑๑}
 ลำดวนปลิดกิ่งก้าน
 กรองสร้อยลำดวนถวาย^{๑๒}
 ชมตมกลิ่นสบาย
 เขาสร้อยห้อยคอเจ้า

กรองเป็นสร้อยลำดวนถวาย
 พิเอาสร้อยห้อยคองนาง ฯ
 สนสาย
 คำเข้า
 ใจพี่
 แนบหน้าชมโฉม ฯ

๑๐๓. มาลุดักดกนั๋นน้อย นัย คืดเจ้าร้อยพวงมาโดย
 เวลาไม่นานใน สวมมือพิทไธยาฯ
 มาลุดักดกนั๋นเกลี้ยง เอาใจ
 เจ้าย่อมร้อยมาโดย แต่งตั้ง
 เพลาเข้านอนใน ไธยาสน์
 สวมมือพิทไธยาฯ คุ้มให้หอมรวยฯ
๑๐๔. นางนวลคตินวลนาง ผลหมากปรางคิตปรางทอง
 ช่างนำนำวคตสอง ยามพ่นาวเคล้าคตงันฯ
 นางนวลนกันมเนอ นวลลตอง
 ปรางพนกปรางทอง กอ้งแก้ม
 ช่างนำนำวคตสอง จมพิต
 พ่นาวเคล้าคตงันแย้ม ยวยมขมกันฯ
๑๐๕. เห็นไม้ช่อเทพ คืดเทวีพิยอมเคย
 ภิรมย์ชมชวนเชย เมื่อไรเลยจะเห็นนางฯ
 เทพีเป็นช่อไม้ ฤาเสมย
 คืดเมื่อเทวีเคย ครุ่นเกล้า
 ภิรมย์ชมชวนเชย นอนแนบ
 ไฉนจักเห็นหน้าเจ้า หนุ่มน้อยโดมสมร^{๑๔} ฯ

๑๐๖. เห็นไม้ชื่อนางแย้ม คิดนางแย้มไอสุพรมพราย
 สาวหยุดยุดมือชาย พย้อมยุดสุดเส่นห่มฯ
 นางแย้มเป็นชื่อไม้ สูงเสลา
 ตรีภเมื่อแย้มไอสุเพราะ เพรศหน้า
 สาวหยุดยุดมือเรา ชมชื่น
 พยุดสุดเส่นหกล้า^{๑๕} กอดน้องชมเชยฯ
๑๐๗. ไม้ชานเคชชานหน้า หว่าราตาเมียงมัน
 พมเรียงเรียงหน้ากัน ยามเมื่อก่อนบ่อนไถลฯ
 ไม้ชานชานแนบหน้า นวลจันทร์
 หว่าราตาเมียงมัน ตอตอง
 พมเรียงเรียงกัน พักตรแนบ
 ยามเมื่อก่อนถ้าน้อง ห่างผ่างเจียรไถลฯ
๑๐๘. จึงจ้อคราวพุดจ้อ ย่อมหรือต่อเข้าชวน
 ไม้เรือเหมือนเรือสรวล^{๑๖} หว่ารอนชื่นชมศรีฯ
 จึงจ้อคราวพุดจ้อ เรียมกวน
 หรือกรอกอชชวน ยวยม
 ไม้เรืออย่างเรือสรวล พलगพลอด
 หว่ารอนชื่นพรม ต่อตองตาสมรฯ

๑๑๒. กลมพอพพเตรียมคิด^๑ เตรียมมือจิตมะมือชม
มรวมทุกขริงรวม^๑ ต้นม้งเวเตรียมเวหา^๑

 กลมพอพพตรกร้อน เพลิงสม
ใจมือมะมือชม^๑ หลีกเฉียว^๑
มรวมทุกขริงรวม^๑ ออกอยู่^๑
ต้นม้งเวเตรียมเฉียว^๑ ราวรองเวหา^๑

๑๑๓. สรลสร้อยสร้อยหาน้อง ต้นมะต้องตองตาไฉน
สบ้าบ้าจิตใจ^๑ ต้นไก่ให้ให้หานาง^{๒๕} ๗

 สรลสร้อยสร้อยโคกด้วย นางไกล
หมากตองตองตาไฉน^๑ ห้างแก้ว^๑
สบ้าบ้าจิตใจ^๑ จักขาด^๑
ต้นไก่ให้ให้แล้ว^๑ ครุ่นให้คนนาง^{๒๖} ๗

๑๑๔. กำจัดกำจัดพิ^๑ มะตมตทองคอร^๑
หิงหายนางหายสญ^๑ ต้นเตาร่างร่างแรมบี^๑ ๗
 กำจัดจัดแล้วห่อน^๑ สมบรณ^๑
มะตมตทรวงอร^๑ ขัดขาง^๑
หิงหายเจ้าหายสญ^๑ แลเปล่า^๑
ต้นเตาร่างเตรียมร่าง^๑ อ่อนน้อยแรมบี^๑ ๗

๑๑๕. ไม้โรคคิดโรคา
มะไฟร้อนคือไฟ

ไม้โรคคณิงโรคร้อน
พังอาดยาเย็นใส
มะไฟเผ่าเพียงไฟ
ต้นประประยาให้

๑๑๖. ชมพู่มพูนาง
แปลบปลาบทราบอกใจ
ชมพู่มกัณโณพ่าเจ้า
สดชื่นชมพู่ม

แปลบปลาบทราบในอู
ติดขลิบตาตางมพ้อม

๑๑๗. ระกำดำลูกสด้าง
สมรพิมขลิบโลม

ระกำดำลูกขน
คณิงผ้าตาระกำบาง
มีขลิบหยับทรงพลาง
มีโรคโคกคัลลยช้อง

พังอาดยาชะโลมให้^{๒๗}
ต้นประเจ้าเคยประยาฯ

ภายใน
ลูปได้
ลนลวก^{๒๘}
พีเจ้าชะโลมเนื่องฯ

ช่างย้อมร่ากำสีใส
ติดขลิบตาตประหลาทตีฯ
ตาตร
ยอดย้อม^{๒๙}

ระเรียม ใช้น้ำ^{๓๐}
เพริศหน้าสมสวฯ

คิดม้านางตาระกำโฉม^{๓๑}
ใจทัวโลกโคกคัลลยหายฯ

สองทาง
นิมน้อง^{๓๒}

โลมโลก แลนา
ขัดแคนเห็นหายฯ

๑๑๘. หงอนไก่อคิดเห็นอเศษ ชมพู่เทศมีขลิบรอย
หน้าทองกองสายส้อย ห่มย่างเขืองชำเลืองแด^{๓๓} ฯ

หงอนไก่อคิ่งผากา ดาวสร้อย
ชมพู่เทศมีขลิบข้อย กัดน้เือง
หน้าทองน่องห่มรอย วางวาง
เดิรจำอวยงย่างเขือง แซ่มชำเหลือบแด^{๓๔} ฯ

๑๑๙. ทัพทมตริกผาส^{๓๕} นองหมมตทัพทม
ขลิบทองทังตริม หน้ากระจายพรายพรายทอง ฯ
ตอกแดงแดงกำไม คอพิมพ์ เดยวนา
นิกหมมตทัพทม กามา
ขลิบมสีต่านิม ริงรอบ
เส้นกระจายพรายหน้า อापรงพรายทอง ฯ

๑๒๐. ไม้มะตองตองตาวพิ ตริผาสีหมากสุกนาง
ติดขลิบหีบห่มบาง เห็นวางวางพอยียวด^{๓๖} ฯ
หมากตองตองเนตรเถยว พलगพलग นิกนา
ผ้าผ้าหมากสุกนาง หยุดยง
ปลิวปลิวไลบบางบาง ยองยอง
วางวางคู้คู้ตง ใควเห็นยอนยอน^{๓๗} ฯ

๑๒๔. บัวบานในคองคา นึกผ้าสีบัวโรยบาง
 นวลดองอ่อนชดิบนาง น้องเราห่มดอยชายงาม ๆ
 บัวบานงามพदन แต่โดย
 นึกผ้าสีบัวโรย กลิ่นเผอง
 ทรวงชลิบอ่อนชายโหย ยวลผาด^{๔๑}
 เห็นห่มสมบนเบอง^{๔๒} บ้าเจ้าดอยชาย ๆ
๑๒๕. ต้นครามพคิตผ้า สู้ฟ้าอ่อนอรเคยทรง
 เวียมคิตตชดิบวง เวียนรอบหน้าอำครยทอง ๆ
 ต้นครามนึกผ้าเจ้า^{๔๓} บรรจง
 สู้ฟ้าอ่อนอรทรง เลิศฟ้า^{๔๔}
 เวียมพคิตตชดิบวง เวียนรอบ
 นางประดิษฐ์ตดหน้า อำผนครยทอง ๆ
๑๒๖. ไม้มะพูดผ้าสาวส่วสดี หน้าส่วตดตครยทอง
 สดชนพนไบตอง พชมสมเจ้าห่มรวย ๆ
 มะพูดถวิลฟ้าเจ้า นวลดอง
 หน้าส่วตครยทอง กานอ
 สดชนพนไบตอง ชดิบมาศ
 เวียมยอมเขยชมเหมอ ห่มเห็นตามวัน ๆ

๑๒๗. มะม่วงไพรไบอ่อนมี คัดผ้าตีม่วงอ่อนแทน
 ขลิบอ้าตาทักแตน หน้าทอทองกรองซ้ายทรง ฯ
- มะม่วงไพรไบอ่อนเจ้า เริ่มแหงน ตูนา
 คัดมะม่วงอ่อนอรแทน ผัดผ้า
 รังขลิบตาทักแตน ริมเรื่อง
 ถักทองกรองซ้ายหน้า ประหลาทเจ้าเคยทรง ฯ
๑๒๘. เริ่มเห็นดวงอัคค^{๕๕} ถอดผ้าตีควนเพลิงสมร
 ชาวเหลืองหม่อมจร เห็นรักร้อนอย่างโซยชาย ฯ
- หุงโกชนควนคนกลุ่ม อัคค^{๕๖}
 ผ้าหมควนไฟสี สวาทซ้ำ
 มีขลิบหีบทรงดี ลาเลื่อน
 เห็นรักร้อนอ่อนหน้า ย่างเยืองโซยชาย ฯ
๑๒๙. เห็นเมฆเบองบนฟ้า เริ่มคิดผ้าโกหร่านนาง
 ขลิบทองย่องยงบาง เจ้าสับตชายกริดกรายงาม ฯ
- เห็นเมฆลิวล่องฟ้า ชมพลง
 นึกฟ้าโกหร่านาง ร่างน้อย
 ขลิบทองย่องยงบาง^{๕๗} ลดเลื่อน แววนา
 เจ้าสับตชายฟ้าช้อย กริดนวกกรายโฉม^{๕๘} ฯ

๑๓๐. บัวขาวคิดผ้าขาว
เจ้าหมกกรพิธิ

บัวขาวคิดฟ้าน้อง
ขาวฉานาเนอด
ควรวสงษ์พิธิ
เจ้าหมกหน้าเจตชน

งามเลิศลาตานาต
หน้าเจตชนคนทองรวย ๆ
สาวศรี
เขกนิน
โดยขนาด
เนองรวทองพราย ๆ

๑๓๑. ผงวางพนกปอง
ย้อมหม้เข้าอราม
ผงหลวงรวงเก้าร้าง
ผ้าหม้ขาวผกกรอง
ดำหรับพับเคียงทอง
หน้าเจียรบาดประหลาทให้

ผ้าขาวกรองลายดอกราม
หน้าเจียรบาดประหลาดตา ๆ
เรียมปอง
ลูกไม้
ลดยดอกร
แซ่ซ้องชมโฉม ๆ

๑๓๒. ดนกกฝกโฉผาด
ร้ายไม้ไผ่เรียงราย
สถกนินบินร่อนร้อง
อากาศตวยเหลื่อหลาย
ร้ายไม้ไผ่เรียงราย
เมียเกล็ดอกคดิ่งตัวผู้

บนอากาศตวยเหลื่อหลาย
ย้อมเคล้าคู่พอยู่เดี่ยว ๆ
โฉผาย
มายู้
พลางพลอด
พินเดรเดี่ยว ๆ

๑๓๓. กระเหว่าคิตเสียงนาง นางนวลพลางนีกนวลสมร
 ชายขมพคิดผ้าอร ไนรีผ้าตาระกำเหมือน ๆ
 เสียงกระเหว่าคิตนึ่มเนื้อ ตรวลดสอน^{๕๑}
 นางนวลครวญถึงสมร ชุ่นชิ่ง
 ชายขมพส้ออัน^{๕๒} แสงกา
 ไนรีตาระกำนึ่ง หมุ่นนึ่มเหมือน ๆ
๑๓๔. นกขมนเหลืองขมนเจ้า นกนอนเคล้าเคล้านงพงา
 กวักกว่ากว่าจะมา เห็นยางเจ้าพี่เจ้าคอย ๆ
 นกขมนนคดขมนเจ้า ดลยทา
 แอนเคล้าพเคล้าพงา พเคล้า
 กวักกว่ากว่าจะมา สมสู่
 เห็นนกยางเจ้าเจ้า เจ้าแล้วเวียมคอย ๆ
๑๓๕. ดับแลเร่งแลดับ นกหว้าขับไปว่าวอน
 ชายไตได้ดวงสมร วานนกหว้าว่าวอคืน ๆ
 นกดับแลเร่งแลด้ว ดับจร
 นกว่าวอนว่าวอน ต่วนได้
 ชายไตได้ดวงสมร เสมอชีพ
 นกว่าวอนว่าให้ ส่งน้องขอคืน ๆ

๑๓๙. เห็นข้างทองอนาง
 ครอบงำใคร่ใจว่าหวาม
 งาคชอนเน็ดช้อย

ชนเนตรนางงอนงาม
 ครอบงำใคร่ใจว่าหวาม
 เรียมร่ำรำพึงเหนือ

คณิงชนตาเงาองงาม
 เจ้าสาวสวสัดสรวพัตงอน ฯ
 ชิงขาม นึกหน้า
 สองเสอ
 หาย
 พรากนอองน่านเห็น ฯ

๑๔๐. เห็นทองรัตงาข้าง
 แหวนประดับกับแหวนง
 ทองสวมงาคชไฟ
 แหวนประดับแหวนง
 ถมยาศิลาทองด
 สวมใส่นวนอองแล้ว

เรียมคิดบางนางตาตร
 เจ้าสอติได้ในนวน้อย ฯ
 ตาตร
 รูปแก้ว
 มมาก
 กรวยช้อยชมงาม ฯ

๑๔๑. เห็นสมุนเจ้าอนเนอ
 ชนกลบเข้ากับองค
 เห็นสมุนอันแอบเนอ
 คึดสมุนเสมอสมร
 ชนกลบเข้ากับอร
 เสอรวทองนอยเนอ

คึดสมุนเสอเมอชบทรง
 เสอรวทองปลอองน้อยงาม ฯ
 แบนอน
 ใสเสอ
 องคอา
 เอกปลอองชิจิตงาม ฯ

๑๔๒. นาวา^๑รต^๒เชว^๓เชว^๔
 ราว^๕เร^๖ย^๗ค^๘ย^๙ค^{๑๐}ก^{๑๑}น
 ช^{๑๒}ล^{๑๓}น^{๑๔}น^{๑๕}ล^{๑๖}เ^{๑๗}อ^{๑๘}เ^{๑๙}ก^{๒๐}
- ปลา^๑เป^๒น^๓เก^๔ล^๕ย^๖ว^๗ว^๘ย^๙พ^{๑๐}ร^{๑๑}พ^{๑๒}น^{๑๓}
 ต^{๑๔}เ^{๑๕}พ^{๑๖}อ^{๑๗}ย^{๑๘}ม^{๑๙}เด^{๒๐}ย^{๒๑}ว^{๒๒}ด^{๒๓}าย^{๒๔} ฯ
- ปล^๑า^๒ว^๓าย^๔พ^๕ร^๖ด^๗พ^๘น^๙
 แ^{๑๐}บ^{๑๑}ข^{๑๒}าง^{๑๓}
- ฝ^๑ู^๒ง^๓ปล^๔า^๕ย^๖อ^๗ม^๘ช^๙ม^{๑๐}ก^{๑๑}น^{๑๒}
 เ^{๑๓}ก^{๑๔}ย^{๑๕}ค^{๑๖}ร^{๑๗}น^{๑๘}
- ต^๑เ^๒พ^๓อ^๔ย^๕อ^๖าง^๗ว^๘าง^๙
 บ^{๑๐}น^{๑๑}บ^{๑๒}า^{๑๓}ค^{๑๔}น^{๑๕}เด^{๑๖}ย^{๑๗}ว^{๑๘} ฯ
๑๔๓. น^๑ว^๒ล^๓จ^๔ัน^๕ท^๖ร^๗น^๘ก^๙น^{๑๐}ว^{๑๑}ล^{๑๒}ส^{๑๓}ม^{๑๔}ร^{๑๕}
 ส^{๑๖}ม^{๑๗}ร^{๑๘}ย^{๑๙}าง^{๒๐}ปล^{๒๑}า^{๒๒}ย^{๒๓}าง^{๒๔}ก^{๒๕}ร^{๒๖}าย^{๒๗}
- ปล^๑า^๒เน^๓อ^๔อ^๕น^๖อ^๗อ^๘น^๙เ^{๑๐}ว^{๑๑}ส^{๑๒}ว^{๑๓}ย^{๑๔}
- น^๑ัก^๒โ^๓ช^๔ย^๕ช^๖า^๗ย^๘ก^๙ร^{๑๐}า^{๑๑}ย^{๑๒}ก^{๑๓}ร^{๑๔}ง^{๑๕}า^{๑๖}ม^{๑๗} ฯ
- น^๑ว^๒ล^๓จ^๔ัน^๕ท^๖ร^๗น^๘ก^๙ผ^{๑๐}ง^{๑๑}ห^{๑๒}น^{๑๓}า^{๑๔}
- เด^{๑๕}เ^{๑๖}อ^{๑๗}น^{๑๘}ท^{๑๙}มา^{๒๐}ย^{๒๑}
- เน^๑อ^๒อ^๓น^๔อ^๕น^๖เ^๗ว^๘ส^๙ว^{๑๐}ย^{๑๑}
- ส^๑ว^๒า^๓ท^๔ห^๕ย^๖ง^๗
- ส^๑ม^๒ร^๓ย^๔าง^๕ปล^๖า^๗น^๘าง^๙ก^{๑๐}ร^{๑๑}าย^{๑๒}
- ค^{๑๓}น^{๑๔}ง^{๑๕}เ^{๑๖}น^{๑๗}อ^{๑๘}
- ย^๑ว^๒ร^๓ย^๔าง^๕ข^๖าง^๗เด^๘ิ^๙ร^{๑๐}พ^{๑๑}ร^{๑๒}ง^{๑๓}
- เพ^{๑๔}ริ^{๑๕}ศ^{๑๖}พ^{๑๗}ร^{๑๘}อ^{๑๙}ม^{๒๐}ก^{๒๑}ร^{๒๒}ง^{๒๓}า^{๒๔}ม^{๒๕} ฯ
๑๔๔. ปล^๑า^๒ท^๓ท^๔ท^๕ก^๖ช^๗ล^๘ะ^๙ห^{๑๐}อ^{๑๑}ย^{๑๒}
 แก^{๑๓}ม^{๑๔}ช^{๑๕}า^{๑๖}ร^{๑๗}ี^{๑๘}ม^{๑๙}ช^{๒๐}า^{๒๑}ใจ^{๒๒}
- ห^๑ึ^๒น^๓ปล^๔า^๕ส^๖ร^๗อ^๘ย^๙ส^{๑๐}ร^{๑๑}อ^{๑๒}ย^{๑๓}อ^{๑๔}า^{๑๕}ไ^{๑๖}ด^{๑๗}ย^{๑๘}
- ด^{๑๙}ว^{๒๐}ย^{๒๑}ไ^{๒๒}ม่^{๒๓}พ^{๒๔}บ^{๒๕}ส^{๒๖}บ^{๒๗}ส^{๒๘}ม^{๒๙}ค^{๓๐}ร^{๓๑}ี^{๓๒} ฯ
- ปล^๑า^๒ท^๓ท^๔ท^๕ก^๖ช^๗โ^๘ศ^๙ก^{๑๐}ด^{๑๑}ว^{๑๒}ย^{๑๓}
- อ^{๑๔}ร^{๑๕}ท^{๑๖}ไ^{๑๗}ย^{๑๘}
- ปล^๑า^๒ส^๓ร^๔อ^๕ย^๖ส^๗ร^๘อ^๙ย^{๑๐}อ^{๑๑}า^{๑๒}ไ^{๑๓}ด^{๑๔}ย^{๑๕}
- ช^{๑๖}ุ^{๑๗}น^{๑๘}ช^{๑๙}อ^{๒๐}ง^{๒๑}
- แก^๑ม^๒ช^๓า^๔พ^๕ช^๖า^๗ใจ^๘
- ไ^๑จ^๒ผ^๓อ^๔
- ด^๑ว^๒ย^๓ไ^๔ม่^๕พ^๖า^๗น^๘พ^๙บ^{๑๐}น^{๑๑}อ^{๑๒}ง^{๑๓}
- ค^{๑๔}ด^{๑๕}า^{๑๖}ค^{๑๗}แ^{๑๘}ค^{๑๙}ล^{๒๐}ว^{๒๑}ส^{๒๒}ม^{๒๓}ค^{๒๔}ร^{๒๕}ี^{๒๖} ฯ

๑๕๕. กฤษดियุกสุขสบายจริง ทั้งชายหญิงตั้งเกษมสรรพ
นฤโกยไม่พรากกัน อยู่ชื่นชมสมตำราญ ฯ

กฤษดियุกเป็นสุขแท้ ทรงธรรม
บุรุษสตรีเกษมสรรพ สวสดีลา
นฤโกยไม่พลัดกัน รักร่วม
สมสู่สนิทเสน่ห้ชา สึงสังตำราญ ฯ

๑๕๖. ไตรตาศพระรามา จากสิดาอำโถมสมร
พระผลาญักษ์มารมรณ ได้สิดาอำองค์อื่น ฯ

ไตรตารามศร้าง แรมธ
องค์สิดาดวงสมร หลากหล้า
พระผลาญห่มมารมรณ ฉาญชีพ
ได้สิดาสมรหน้า อำเกล้าลึงองค์ ฯ

๑๕๗. ทวาทบรุษคพระอนิรุทธ จากนางนชนางอุษา
สองคร่ำรำโคกา นานมาไซ้ไรได้นางคืน ฯ

ทวาทบรกลอนกล่าวอ้าง อนิรุทธ
จากอุษาสมรนช แพบให้
สองควาญบัวนโคกสุด แสนเสน่ห้
ยามเมื่อนานมาได้ แบน้องครองคืน ฯ

๑๔๘. กลียุคเริ่มจากเจ้า เมื่อใดเล่าจะกลับมาก
โอร้องของพญา ไกลพีแล้วแก้วกอดยใจ ฯ

 กลียุคเริ่มจากน้อง นางพงา
ไฉนจะกลับคืนมา เร่แค้น
โอร้องของเริ่มอา พลัดพราก
ไกลพี่น้องแก้ว สวาทกลางใจ ฯ

๑๔๙. ชมโฉมสมพาส บทนิราศจากชานา
นักปราชญ์ยอมแต่งมา เล่ห์ท่าทางอย่างเริ่มทำ ฯ

 ชมโฉมสมพาสแก้ว ไฉนา
พลัดพรากจากชานา ชนช
นักปราชญ์ยอมแต่งมา ในโลก
เล่ห์ท่าทางอย่าง ชอบด้วยเริ่มทำ ฯ

๑๕๐. จบเสรีจคร่าครวญกาพย์ บทพิลาปถึงสาวศรี
แต่งตามประเพณี ไซ้เมื่อยรักจักจากจริง ฯ

 โคลงครวญกลอนกล่าวอ้าง นารี
โศกสร้อยถึงสาวศรี เชกหัว
แต่งตามประเพณี อิริภาคย์
เมียมิ่งพรังพร้อมหน้า หอนได้จากกัน ฯ

๑๕๑. เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ ไชยเชษฐสุริย์วงศ์ทรง
นางรักนัคนมองค์ อำหม่อมล้อมพร้อมบริบูรณ์

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์เชอ รพิพงศ์
ไชยเชษฐสุริย์วงศ์ทรง เลิศหล้า
นางรักนัคนมองค์ อภิชาติ
คัมภีร์เรียงหน้า เพ้าพร้อมบริบูรณ์ ฯ

๑๕๒. นักปราชญ์หมู่เมธา มีบุญญาอันนับไว
พินิจคิดบทใด งามช่วยแซมแต้มเขียนลง ฯ

กลดกลอนบวรเกลยง คำแข่ง กัด
นักปราชญ์ฉลาดงานแปลง เปลี่ยนให้
กลอนเกินเขินคำแคลง ชัดช่อง
งานเพิ่มเติมลงไว้ อุษยนหญิงชาย^{๕๓}

จบ จนจอมโลกยเจ้า คินวัง
บ พิตรสถิตบัลลังก์ เลิศหล้า
ริ ร่างกายโคดงหวัง ชนโลก อ่านนา
บุรณ พระโคลงเจ้าฟ้า ธิเบศร์เจ้าจงสงวน

เจ้าฟ้า หน่มน้อยราช	กุมาร
ธรรม พงศ์ทรงกลอนการ	อยู่แยม ^{๕๔}
อิเบศร์ วราสถาน	ไชยเชษฐ
ศรียวงค์ ทรงโคลงแต้ม	แต่งไว้อ่านสงวน ^{๕๕} ฯ

เจ้าฟ้า เลิศล้ำโพธิ	สมภาร
กรมขุน หลวงพญากราน	กราบเกล้า
เสนา นรบาล	ใจชื่น ชมนา
พิทักษ์ รักษาเข้า	คำด้วยใจเกษม ฯ

^๑ เรียกชื่อตามกาพย์ห่อโคลงบทที่ ๘๕

^๒ ชลบัคล้ำ

^๓ ตูรัอำพะวาย

^๔ ตริยมพวาย

^๕ พานวิศเจ้า

^๖ คัดสร้อยสรล

๒๒ แอบข้าง

๒๓ นุชแม่

๒๔ ไม่เคยบเคียบแลหมด

๒๕ ต้นไก่อให้ให้ถึงนาง

๒๖ คุรูนาคันถึง

๒๗ พังฮาดยาเจ้าโหดมให้

๒๘ มะไฟผ่าวเพียงไฟ ลนลาว

๒๙ สิ้นชมพูดยอดยอม

๓๐ แบลบปลาบทราบในอูร์ เรียมไคว

๓๑ ไม่ระกำลำดุกมี ที่คั่นผ้าตาระกำโฉม

๓๒ เนืองน้อง

๓๓ หงอนไก่เห็นวิเศษ
หน้าทองก่องสาวสวย

ชมภูเทศมีขลิบรวย
ห่มเดิรเขของชำเลื่องแล

๓๔ หงอนไก่อคั่นผ้ากำ
แดงเทศมีขลิบรวย
หน้าทองน้องห่มรวย
เดิรดำอางข้างเของ

สาวสวย
กดินเผอง
วางวาง
แซมชำเหลือบแล ฯ

๓๕ ทัพบทิมตริผาดิ

๓๖ เห็นวางวางภอยวดยวด

๓๗ ใว้ไว้ไว้ยวดยวด

๓๘ โนเนนาตนวนยดี ฉาเลค
 เมยมังเวียมตเจ้า ห่อนได้วางตา

๓๙ ทองชองไม้ในวเวือง

๔๐ ชลิตทองชองไม้หน้า

๔๑ ยूरยาตวร

๔๒ เห็นห่มสับตบนเบอง

๔๓ ตันคววมคณิงฟ้าเจ้า

๔๔ เลคผ่า

๔๕ เวียมเห็นทองอค์คิ

๔๖ อคณ นิกนา

๔๗ ชลิตทองย่องเยาบาง

๔๘ กริตนวกกรายโสม

๔๙ บัวขาวคิตผ้าม่อง

๕๐ ชาวสำ

๕๑ เสนาเสนา

๕๒ ชายชฌมภูผ้อว

๕๓ สมุดไทยหมายเลข ๕๗ ว่า

กตกาศย์กถอนอ่อนเกลดง คำแข่ง กัด

นักปราชฉลาดวานแปลง เปลี่ยนให้

กถอนเดิรเขินคำแคลง ชัดคอง กัด

วานเพิ่มเติมลงไว้ ยงยมหญิงชาย

๕๔ ธรรม ขำรงกถอนกาล ขวขม

๕๕ แต่งไว้วานสงวน

บันทึกเรื่องธารโศกและธารทองแดง

คัดจาก

คู่มือวรรณคดีสัญจรสู่พระพุทธบาท

ธารโศก

ธารโศก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอพระพุทธบาทไปทางเหนือราว ๔ กิโลเมตรไปตามถนนสายเอกผ่านนิคมสระบุรี สายเดียวกับที่ไปชมทิวทัศน์ธารทองแดง แต่ไม่เลี้ยวขวาหรือซ้ายตรงสั้แยก เลยไปประมาณ ๓ กิโลเมตร ถนนผ่านลำธารไป แต่ในฤดูแล้งลำธารตอนล่างนี้แห้ง ถ้าเลี้ยวขวาตรงป้ายบอก “วัดตอโศการามบวรวิหาร” แล้วไปตามถนนนี้ จะถึงลำธารมีท่านบกนนาหลอคอนกรีต ซึ่งกรมชลประทานสร้างไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ นาทอนเหนือท่านบดเย็นใสไหลปรึ่มผ่านท่านบ สองฝั่งมีต้นมะม่วงและไม้อื่น ๆ ริมริ้น ฝั่งใต้เป็นวัดตอโศการาม ซึ่งเพิ่งตั้งขึ้นใหม่ มีต้นโศกและไม้อื่น ๆ ขึ้นตามริมฝั่งลำธาร ไบตกปกคลุมลงมาเวียนา

มีผู้เล่าว่า แต่ก่อนมามีต้นไศกขึ้นอยู่ทั่วไป แม้แถบแถว
ใกล้ทำนบกั้นน้ำของกรมชลประทานก็เคยมีต้นไศก แต่ถูกตัด
ฟันลงเสียหมด ปัจจุบันยังมีตอเหลือให้เห็นอยู่

ในพระราชพงศาวดารกล่าวว่ เสนาบดีของสมเด็จพระเจ้า
พระเจ้าปราสาททอง “ให้วันจรกออกไปตกแต่งธารโศกปลาย
ธารทองแดงเป็นที่ประพาส (อีก) แห่งหนึ่ง” และต่อมา
สมเด็จพระเพทราชาได้เสด็จ “ไปประพาส ณ พระตำหนัก
ธารโศกปลายธารทองแดง” ในสมัยนั้น อาจสร้างตำหนัก
หรือพลับพลาประทับแรมขึ้นริมธารโศก ณ บริเวณใกล้ๆ
ทำนบกั้นน้ำของกรมชลประทานก็ได้ ยังไม่มีโอกาสได้
สำรวจ สมเด็จพระเจ้าบรมโกศก็เคยเสด็จประพาสธารโศก
ซึ่งเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงพรรณนาถึงไว้ในพระนิพนธ์กาพย์
ห่อโคลงนิราศธารโศกของท่านว่า

พระเจ้าเกล้า้นรนาถ เสด็จยรยาตรคลาศคลาไคล
ธารโศกเรียมโศกใจ ด้วยไกลดน้องหมองอารมณ์

แต่ที่ในพระราชพงศาวดารกล่าวไว้ว่า “ปลายธาร
ทองแดง” นั้น ความจริงเป็นลำธารคนละสาย ต้นน้ำธาร

โคกไหลมาแต่เทือกเขาในจังหวัดนครราชสีมา คำที่กล่าว
ในพระราชพงศาวดารจึงอาจหมายความว่า ธารโคกซึ่งอยู่
ห่างไกลปลายธารทองแดงออกไปหรือในสมัยนั้นอาจมิได้
สำรวจกันถนัด เพราะท้องที่เหล่านั้นคงจะเป็นป่าช้าโดย
ทั่วไป

ปัจจุบันมักจะมีผู้เรียกกันว่า “ธารโคก” ด้วยคงจะ
รังเกียจคำ แต่เชื่อว่ามีได้เรียกกันเช่นนั้นมาแต่เดิม ดังจะเห็น
ได้จากความหมายและถ้อยคำในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโคก
ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรที่ยกมากล่าวข้างต้น

ธารทองแดง และ ธารโคก ทั้งสองแห่งนี้ คงจะเป็น
สถานที่น่าสนุกสนานรื่นรมย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์และเจ้านาย
กรุงศรีอยุธยา เมื่อเสด็จมานมัสการพระพุทธบาทแล้วก็
โปรดเสด็จประพาสธารโคกและธารทองแดงด้วย ปรากฏว่า
เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร กรมขุนเสนาพิทักษ์ก็เสด็จมียุทธยาภิ
ได้เคยเสด็จประพาสด้วย บางทีจะเป็นคราวเดียวกับที่ตาม
เสด็จสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ พระราชบิดา มาพระพุทธบาท

ตามที่พระมหานาควัดท่าทราย ได้แต่งพรรณนาไว้ใน “บุญ
โนวาทคำฉันท์” ตอนพรรณนาชบวนช้างตามเสด็จว่า

เบื้องหลังคเชนทรบรม- ชัตติโยรสสมพอง

โดยเสด็จจุฑาทอรณีนอง รัตเรียบประเทียบจร

“บรมชัตติโยรส” ในที่นี้ อาจหมายถึง เจ้าฟ้า
ธรรมธิเบศร กรมขุนเสนาพิทักษ์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสพระองค์
ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ และทรงดำรงตำแหน่งพระ
พระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรฯ ในระยะนั้น อาจ
ตามเสด็จสมเด็จพระราชบิดามานมัสการพระพุทธบาท แล้ว
เลยตามเสด็จประพาสธารทองแดงและธารโคกด้วย จึงเป็น
เหตุบังคาลใจให้ทรงนิพนธ์บทร้อยกรองอันลือชื่อขึ้น เท้าที่
ทราบกันแน่ มีอยู่ ๒ เรื่อง คือกาพย์ห่อโคลงนิราศธาร
ทองแดง และกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโคก ดังพระนิพนธ์
ซึ่งมาพิมพ์ไว้ในเล่มนี้ และมีกล่าวไว้อีกว่า

พระบาทนรนาถเจ้า	กรุงไกร
เสด็จพยุหยาตราไป	เถื่อนถ้อง
ธารโคกช่วยโคกใจ	จักขาด
ด้วยพิไลลพัตถน้อง	ชุนคล้าอกกรมฯ

ทั้งในตอนจบของภาพย์ห่อโคลงแต่ละเรื่อง ยังทรง
นิพนธ์บอกไว้เป็นโคลงกระทู้อีกว่า

“จบ จนจอมโลกยเจ้า คีนวัง
บ พิตรสถิตบัลลังก์ เลิศล้ำ
ริ ร่างภาพย์โคลงหวัง ชนโลก อ่านนา
บูรณ พะโคลงเจ้าฟ้า อภิเบศเจ้าจงสงวนร”

เจ้าฟ้าอรรम्मภิเบศ อาจเสด็จประพาสเฉพะพระ
องค์เป็นบางคราวบางคราวก็ได้ แต่ที่ทรงแต่งภาพย์ห่อโคลง
นิราศ ๒ เรื่องนั้น ทรงปรารภเรื่องสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ
พระราชบิดา เสด็จประพาสธารโศกและธารทองแดง ด้วย
เหตุนี้ สถานที่ทั้งสองแห่งนี้ จึงเป็นแหล่งดลบันดาลให้เกิด
วรรณกรรมชนอมตะ อันควรแก่การศึกษาตลอดไป